

Модул 3

Правда и полиција

Пакет неопходни услуги за жени и
девојки изложени на насилство
*Суштински елементи и упатства
за квалитет*

Овој документ беше изработен со финансиска поддршка на Европската Унија во рамките на регионалната програма на ЕУ и UN Women „Спречување на насилството врз жените во Западен Балкан и Турција: Имплементирање на норми – промена на ставови“. Неговата содржина е единствена одговорност на ЕХО Едукативно хуманитарна организација - Штип и нужно не ги одразува ставовите на Европската Унија. Иако се направени сите напори за да се обезбеди висок стандард на точност при преводот на оригиналниот текст, овој превод не е уреден според официјалните стандарди за објавување и има за цел да служи само како работен превод. Наведените агенции на ООН што земаа учество, не прифаќаат одговорност за какви било недоразбирања кои произлегуваат од можни грешки како резултат на преводот на овој документ.

Модул 3

Правда и полиција

ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ ОПФАКА 5 МОДУЛИ:

Модул 1. Преглед и вовед	Модул 2. Здравство	Модул 3. Правда и полиција	Модул 4. Социјални услуги	Модул 5. Координација и управување со координацијата
<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во пакетот неопходни услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Контекст 1.3 Цел и опфат 1.4 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните здравствени услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните правосудни и полициски услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во неопходните социјални услуги</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>	<p>Поглавје 1:</p> <p>Вовед во координацијата на неопходните услуги и активности за управување</p> <p>1.1 Вовед 1.2 Цел и опфат 1.3 Јазик и терминологија</p>
<p>Поглавје 2</p> <p>Општи принципи, карактеристики и основни елементи</p> <p>2.1 Принципи 2.2 Заеднички карактеристики на квалитетни неопходни услуги 2.3 Основни елементи</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка 2.2 Посебни одлики на рамката специфични за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 2</p> <p>Рамка на пакетот неопходни услуги</p> <p>2.1 Општа рамка</p>
<p>Поглавје 3</p> <p>Како да се користи оваа алатка</p> <p>3.1 Рамка на упатства за неопходни услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните здравствени услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните правосудни и полициски услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходните социјални услуги</p>	<p>Поглавје 3</p> <p>Упатства за неопходни активности за координација и управување</p> <p>3.1 Упатства за координација на национално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги 3.2 Упатства за координација на локално ниво и управување со координацијата на неопходните услуги</p>
<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>	<p>Поглавје 4</p> <p>Алатки и извори</p>

БЛАГОДАРНОСТ

Овие упатства не би биле можни без:

Храброста на многу жени кои искусиле насилство и прозореле за нивните искуства и активистите/-ките, особено од женските организации ширум светот, кои се заложиле за обезбедување соодветни услуги и поддршка за жените кои биле изложени на насилство.

Напорите на владите што преземаат активности за прекинување на насилството врз жените преку законодавни реформи, иницијативи за политики и имплементирање програми за превенција и одговор на насилството.

Главните донатори за Заедничката програма на ОН за неопходни услуги за жените и девојките изложени на насилство, владите на Австралија и на Шпанија.

Меѓусекторските практичари, истражувачи, владини претставници кои присуствуваа и учествуваа на Глобалната стручна консултација за одговорот на полицијата и правосудниот сектор на насилството врз жените и девојките, која придонесе за изготвување на овие упатства (информации за учесниците се достапни на www.endvawnow.org и кликнете на Essential Services).

Континуираната посветеност на системот на ОН да развие и да поддржи програми и активности како одговор на насилството врз жените. Агенциите на Обединетите нации ангажирани во поддршката за приспособување и/или развој на овие упатства, кои го споделија своето време и знаење за да се осигурат дека ќе продолжиме да ги подобруваме обезбедувањето услуги за жени и девојки изложени на насилство. Им се благодариме на претставниците на агенциите за нивната посветеност и за придонесот: Тања Фара (Tanja Farha) и Риет Гронен (Riet Groenen) (Телото на ОН за родова еднаквост и зајакнување на жените UN Women), Луис Мора (Luis Mora) и Упала Деви (Upala Devi) (УНФПА), Суки Беаверс (Suki Beavers), Чарлс Шовел (Charles Chauvel) и Ники Палмер (Niki Palmer) (УНДП) и Клаудија Барони (Claudia Baroni) и Свен Фајфир (Sven Pfeifeer) (УНОДЦ).

Придонесот од колегите од УНИЦЕФ, г-ѓа Кларис да Силва е Пола (Ms Clarice Da Silva e Paula) и г-ѓа Кери Нил (Ms Kerry Neal).

Консултантите што помогнаа во развој и/или адаптација на упатствата, г-ѓа Еилен Скиндер (Ms Eileen Skinnider) и г-ѓа Рут Монтгомери (Ms Ruth Montgomery).

СОДРЖИНА

ПОГЛАВЈЕ 1. ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 6

1.1 ВОВЕД 6

1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ 6

1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА 8

ПОГЛАВЈЕ 2. РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ 12

2.1 ОПШТА РАМКА 12

2.2 ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА
СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ
ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 14

ПОГЛАВЈЕ 3. УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ 15

ПОГЛАВЈЕ 4: АЛАТКИ И ИЗВОРИ 40

ПОГЛАВЈЕ 1:

ВОВЕД ВО НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

1.1 ВОВЕД

Овие упатства за неопходните правосудни и полициски услуги имаат цел да обезбедат насоки за дефинирање, имплементација и преглед на квалитетни одговори на правосудниот сектор и полициските служби за жените и девојките изложени на сите форми на родово базирано насилство. Упатствата беа развигани, фокусирајќи се на земјите со ниски и средни приходи во стабилни околности, но исто така може да се применуваат и во земјите со високи примања.

Упатствата се дел од **Пакетот неопходни услуги** чија цел е да им овозможат на сите жени и девојки кои искусиле родово базирано насилство подобар пристап до низа неопходни, квалитетни и координирани мултисекторски услуги.

1.2 ЦЕЛ И ОПФАТ

Квалитетен одговор од страна на правосудниот сектор и полицијата е од суштинско значење за да се осигури дека соодветните закони против ваков вид насилство ги исполнуваат меѓународните стандарди во однос на: имплементацијата; обезбедување безбедност на жените и девојките од насилство, вклучително и заштитата од повторување на насилство; обезбедување одговорност за сторителите и ефикасно обесштетување за

Пакетот неопходни услуги ги содржи суштинските компоненти на координиран мултисекторски одговор за жените и девојките жртви на насилство и вклучува упатства за здравствените и социјални услуги, координацијата и механизмите за управување, како и упатства за правосудните и полициски услуги.

Упатствата за неопходни правосудни услуги треба да се читаат поврзано со Модул 1: Преглед и Вовед, кој ги дефинира принципите, заедничките карактеристики и основните елементи што се применуваат во сите неопходни услуги. Исто така овие упатства ги надополнуваат упатствата за здравствените услуги (Модул 2), социјалните услуги (Модул 4) и координацијата и управувањето со координацијата (Модул 5).

жртвите и за лицата кои преживеале насилство. Правосудните системи и сите чинители во рамките на системот мора да бидат одговорни во однос на исполнувањето на своите обврски. Целта на **модулот правда и полиција** (Модул 3) во Пакетот неопходни услуги е да им помогне на земјите да обезбедат квалитетен одговор како дел од холистички, сеопфатен и мултисекторски пристап кон справување со насилството врз жените.

И покрај досегашниот напредок и унапредувањето на правните рамки и системите на правда, одговорот на полицијата и правосудниот сектор има значајни слабости и често не функционира на нивото што е потребно за да се одговори на тежината, природата и степенот на родово базираното насилство; да ги заштити благосостојбата и безбедноста на жртвите и лицата кои преживеале насилство и да обезбеди пристап на жените до правдата. Различни студии ширум целиот свет упатуваат на тоа дека поголемиот дел од сторителите не се соочуваат со правни последици.¹ Само мал дел од случаите на насилство врз жените се пријавува во полицијата и уште помал процент од пријавените случаи завршуваат со обвиненија против сторителот, а во уште помал дел од тие случаи има осудителна пресуда.² Во случаите во кои жените избираат да не ја

1 Johnson, H., Ollus, N. and Nevala, S. (2008) *Violence Against Women Survey: An International Perspective* (HEUNI) at p. 146; Lovett, J. and UN Women (2013) Why do some men use violence against women and how we can prevent it? Quantitative findings from the United Nations Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific (UN Women, UNFPA, UNDP and UN Volunteers).

2 Johnson, H., Ollus, N. and Nevala, S. (2008) *Violence Against Women Survey: An International Perspective* (HEUNI) на стр. 146. Генерално, помалку од 20% од жените го пријавиле во полиција последниот случај на насилство што го доживеале, што значи дека повеќе од 80% од случаите на насилство врз жени не влегуваат во правосудниот систем. Физичкото насилство од страна на лица кои не се партнери се пријавува повеќе споредено со пријавувањето сексуално насилство (физичките напади опфаќаат од 15% до 27%, а сексуалното насилство од 4% до 13%). Веројатноста дека ќе се поведе обвинение против сторителот е меѓу 1% и 7% од сите пријавени случаи. Веројатноста дека случаите ќе завршат со осудителна пресуда е само 1% до 5%. Најновата студија за национално репрезентативни студии во 28 земји на Европската Унија покажува дека само 14% од жените контактирале со полицијата како резултат на сериозен акт на насилство, откако наполниле 15 години. Види European Union Agency for Fundamental Rights (2014) *Violence against Women: an EU-wide survey* (Luxembourg). Види, исто така: Lovett, J. and Kelly, L. (2009) *Different systems, similar outcomes? Tracking attrition in reported rape cases across Europe*. Child and Women Abuse Unit, London Metropolitan University; Triggs, S. Mossman, J.J. and Kingi, V. (2009) *Responding to sexual violence: Attrition in the New Zealand criminal justice system*. New Zealand Ministry of Women's Affairs; and Vetten, L. Jewkes, R. Sigsworth, R., Christofides, N., Loots, L. and Dunseith, O. (2008) *Tracing Justice: The Attrition of Rape Cases through the Criminal Justice System in Gauteng*. Johannesburg: Tshwaranang Legal Advocacy Centre, the South African Medical Research Council, and the Centre for the Study of Violence and Reconciliation.

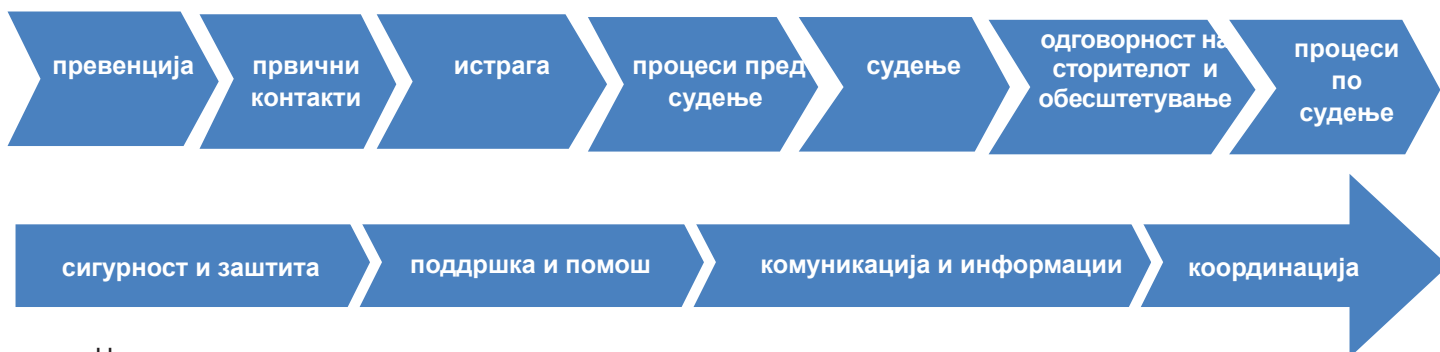
бараат правдата преку кривичниот систем, туку одлучуваат да преземат активности во рамките на граѓанското, семејното и/или управното право, жените може да се соочат со скапи, сложени и долги правни процеси, со ограничена или без правна помош и со неуспехот на граѓанските и семејни судови да ја земат предвид историјата на насилство кога одлучуваат за старателство и пристап до децата.³

Со цел да се одговори на различните потреби и искуства на жените и девојките, овој Модул пропишува дека широк опсег на правни опции треба да им се достапни на жртвите и лицата кои преживеале насилство. Модулот ги опфаќа аспектите на релевантните правни области: кривично-правна материја, граѓанско-правна материја (како што се тужби за повреда на личноста/прекршоци), материја од семејното право (како што се развод, старателство над деца и издржување) и управно-правна материја (како што се државните шеми за обесштетување во кривичните предмети)⁴. Модулот може да се применува и во земјите што имаат различна правна традиција: обичајно право, граѓанско право и религиозно засновани правосудни традиции. Жените и девојките кои искусуваат родово базирано насилство, исто така, можат да дојдат во контакт со правосудниот систем како лице што е во конфликт со законот. Посебните разгледувања во однос на жртвите и лицата кои преживеале насилство врз жените, кои се обвинети за кривични дела, се фокусираат само на жените, а не и на девојките, бидејќи тоа би вклучувало преглед на меѓународните стандарди и норми во однос на малолетничката правда, што не е во опсегот на овој документ.

3 Johnson, H. and Fraser J. (2011) *Specialized Domestic Violence Courts Do They Make Women Safer?* Community Report: Phase I (Department of Criminology, University of Ottawa) and Hudson, V., Lee Brown, D. and Nielsen, P.L. (2011) "What is the Relationship between Inequity in Family Law and Violence against Women? Approaching the Issue of Legal Enclaves" *Politics and Gender* Volume 7, Issue 4, pp 453-492.

4 Овој документ ги опфаќа четирите одделни правни области, што се карактеристични за одредени јурисдикции, додека, пак, во други, семејното право е дел од граѓанската материја.

ДИЈАГРАМ 1: КОНТИНУУМ НА ПРАВДАТА

Неопходните правосудни и полициски услуги ги опфаќаат сите интеракции на жртвите и лицата кои преживеале насилство со полицијата и правосудниот систем, почнувајќи од пријавување на случајот или првичен контакт до обезбедување соодветни правни лекови. Услугите се групирани според широките фази на правосудниот систем: превенција; првичен контакт; истрага; процеси пред судењето/сослушување; процеси на судењето/сослушувањето; одговорност на сторителот и обесштетувања и постсудски процеси. Исто така, постојат и услуги што мора да бидат достапни во

целиот правосуден систем: заштита; поддршка; комуникации и координација на секторот правда.

Со оглед на различните култури, традиции, правни системи и разновидноста на мандатите и задачите на телата/органите од правосудниот сектор и полицијата ширум светот, овој Модул го користи поширокиот термин „давател на услуги од доменот на правосудството“, бидејќи ги фокусира задачите и услужните активности на формалниот правосуден систем, наспроти фокусирањето на конкретните институции/агенции или поединци што ги обезбедуваат таквите услуги.

1.3 ЈАЗИК И ТЕРМИНОЛОГИЈА

Обесштетување значи мерливи штети што произлегуваат од насилството и ги вклучуваат и материјалните и нематеријалните правни лекови.

Суштински елементи се карактеристиките или компонентите на неопходните услуги што се применуваат во кој било контекст и обезбедуваат ефективно функционирање на услугата.

Неопходните услуги претставуваат основен збир услуги што ги обезбедуваат здравствениот, социјалниот, полицијата и правосудниот сектор. Услугите мора, во најмала рака, да обезбедат заштита на правата, сигурноста и благосостојбата на секоја жена или девојка која искусува родово базирано насилство.

Формалните правосудни системи се во надлежност на државата и на нејзините органи. Тие вклучуваат владини регулативи и институции како што се полицијата, обвинителствата, судовите

и затворите што имаат надлежност за спроведување и примена на законите и за спроведување на санкциите предвидени за прекршување на законите.

Родово базирано насилство е „секој чин на насилство што е насочен против жената, само поради тоа што таа е жена или кое несразмерно влијае врз жените“.⁵

Првичниот контакт вклучува пријавување во полиција, документирање на пријавата, регистрација на кривичен предмет, советодавни услуги што ги даваат адвокатите, регистрирани граѓански предмети или административни барања до државните шеми за обесштетување, како и барања за одделување, старателство и/или итни/привремени

⁵ CEDAW, General Recommendation No. 19, para. 6, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>.

мерки за заштита преку кривични, граѓански, семејни судови или управни тела/механизми.

Интимно партнерско насилство е „најчестата форма на насилство што го искусуваат жените на глобално ниво... и вклучува низа принудни акти од сексуален, психолошки и физички карактер коишто се применуваат врз возрастни и адолесцентни жени од страна на нивниот сегашен или поранешен интимен партнер, без нивна согласност. Физичкото насилство вклучува намерна примена на физичка сила, моќ или оружје со цел да ѝ нанесат штети или повреди на жената. Сексуалното насилство вклучува злоупотребувачки сексуален контакт, принудување на жената да се вклучи во сексуален чин без нејзина согласност, како и обид или извршено сексуално дејство врз жена која е болна, со попреченост, ставена под притисок или под дејство на алкохол или опојни средства. Психолошкото насилство вклучува контролирање или изолирање на жената, понижување или нејзино посрамување. Економското насилство вклучува оневозможување жената да има пристап до основни ресурси, како и контрола врз нив“.⁶

Истрага опфаќа оценка на случајот и истражни активности, главно спроведени во рамките на системите за кривична правда. Тука се вклучени управување со местото на злосторството; планирање истраги, интервјуирање жртви/лица кои преживеале насилство и сведоци; собирање докази, нивна обработка и анализа; медицинско-правни испитувања; идентификација на осомничен, распит, апсење и процесуирање; како и документирање на наодите и на преземените активности.

Даватели на услуги од доменот на правосудството вклучува државни/владино службеници, судии, обвинители, полиција, правна помош, судски службеници, адвокати, параправници и персонал на социјалните служби за поддршка на жртвите.

6 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paras. 111- 112, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>.

Континуум на правдата се протега од влезот на жртвата/лицето кое преживеало насилство во системот, сè до разрешување на случајот. Движењето на една жена низ институциите се разликува во зависност од нејзините потреби. Таа може да користи различни правни можности, почнувајќи од пријавување или поднесување тужба со која понатаму се иницира кривична истрага и обвинение или ќе бара заштита и/или поведување граѓанска постапка, вклучувајќи заштитни мерки, развод и старателство над деца и/или обесштетување за лични или за други штети, вклучително од државните административни шеми, истовремено или по одредено време.

Во однос на **правната помош**, користиме дефиниција слична на дефиницијата утврдена во *Принципите и упатствата на Обединетите нации за пристап до правна помош во системите на кривична правда (United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems)* која се однесува на правен совет, помош и застапување на жртвите и на лицата кои преживеале насилство, без трошоци за оние без доволно средства или кога интересите на правдата го бараат тоа. Правната помош, исто така, вклучува и пристап до правни информации.

Правната услуга вклучува правна помош, како и правни услуги што ги даваат обвинителите за жртвите, особено како што е случај во некои јурисдикции, кога жртвата нема издвоена положба во кривичната постапка.

Медицинско-правните докази, под овој термин се подразбира, како што е дефинирано од страна на Светската здравствена организација, „евидентирани надворешни и аногенитални повреди и емоционална состојба, како и примероци земени од телото или облеката на жртвата единствено за правни цели. Таквите докази вклучуваат плунка, семена течност, влакна од коса, пубични влакна, крв, урина, други влакна, траги и почва“.⁷

7 Du Mont, Janice and D. White (2007), “The uses and impacts of medico-legal evidence in sexual assault cases: A Global Review (WHO: Geneva).”

Непартнерско сексуално насилство „се однесува на насилство извршено од страна на роднина, пријател, познајник, сосед, колега или непознато лице“⁸. Тоа вклучува принуда за извршување какво било несакано сексуално дејство, сексуално вознемирување и насилство извршено врз жените и девојките, честопати од страна на сторител што им е познат, вклучително и на јавни места, во училиште, на работното место и во заедницата.

Постсудски процеси вклучуваат корекции што се однесуваат на заштитата на жртвата/лицето кое преживеало насилство, намалувајќи го ризикот од повторно извршување на делото, од страна на сторителот и рехабилитација на сторителот. Исто така, терминот ги опфаќа услугите за превенција и одговор за жените кои се задржани во поправните установи, како и за жените во притвор кои претрпеле насилство.

Процедури пред судење/процес на сослушување во предмети од кривичната материја вклучуваат рочишта за кауциско ослободување, прелиминарно сослушување, селекција на обвиненија, одлука за кривично гонење и подготовка за кривично судење. Во граѓанската и семејната материја тие вклучуваат привремени налози за старателство или издршка на деца, постапки за обезбедување докази во граѓански предмети и подготовка за судење или сослушување. Во материја од управното право, како што се шемите за обесштетување за повреди од кривични дела, усвоено е дека овие постапки може да се водат во отсуство на кривични и/или граѓански предмети или како нивно дополние и вклучува обезбедување придружна документација за пријавите.

Превентивни мерки од перспектива на давателот на правосудни услуги, се однесуваат на оние активности што првенствено се фокусирани на интервенции за прекинување на насилството и за спречување насилство во иднина, како и за охрабрување на жените и девојките да го пријавуваат насилството заради сопствена безбедност.

Упатства за квалитет ги поддржуваат испораката и имплементацијата на суштинските елементи на неопходните услуги, за да бидат ефективни и со доволен квалитет да одговорат на потребите на жените и девојките. Упатствата за квалитет обезбедуваат патоказ како услугите да бидат испорачани врз основа на пристап базиран врз човековите права, културно-сензитивен и пристап за зајакнување на жените. Тие се засноваат и ги дополнуваат меѓународните стандарди и ги одразуваат прифатените најдобри практики во справувањето со родово базираното насилство.

Обесштетување значи да се отстранат, колку што е можно, сите последици од незаконитото постапување и повторно да се воспостави состојба што, најверојатно, би постоела ако тој чин не бил извршен. Обесштетувањето опфаќа два аспекта: процедурален и суштински.⁹ Под процедурален аспект се подразбира процесот во кој аргументираните барања за штетното дело се разгледуваат и за нив одлучуваат надлежните органи, без оглед дали се работи за управни или за судски, тој треба во фокусот да ги стави потребите на жената, да биде достапен, пристапен и приспособен на специфичните потреби и приоритети на различни жени. Процедурите, исто така, треба да се спротивстават на традиционалните пречки на кои се наидува во пристапот до институциите што доделуваат отштета. Од суштински аспект, правните лекови се состојат од резултатите од постапките и, пошироко, од мерките за обесштетување што им се гарантираат на жртвите. Ова вклучува разгледување ефективни начини да се обесштетат жртвите за претрпените штети, вклучително во прекршочното право, осигурување, фондови за жртви и државни шеми за обесштетување и вклучително неекономски загуби што генерално понегативно влијаат врз жените отколку врз мажите. Постојат многу форми на обесштетување, вклучувајќи: реституција; надоместок; јавно признавање на фактите и прифаќање на одговорноста; кривично гонење на сторителите; враќање на достоинството на жртвата преку разни напори

8 Report of the Secretary-General, In-depth study on all forms of violence against women, United Nations, A/61/122/Add.1, (6 July 2006) paragraph 128.

9 Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Rashida Manjoo, A/HRC/14/22, 19 April 2010

и гаранции дека нема да се повтори делото. Иако поимот обесштетување може да вклучува и елементи на ресторативна правда и потреба да се адресираат претходно постоечките нееднаквости, неправди, предрасуди или други општествени перцепции и практики што овозможиле да се случи насилство врз жените, нема договор за тоа како да се интегрираат структурните трансформативни обесштетувања во неопходните правосудни услуги. Мерките за обесштетување треба да обезбедат дека правните лекови се сеопфатни и меѓусебно не се исклучуваат.

Терминот реституција се дефинира како мерки за враќање на жртвата во нејзината првобитна состојба пред да се случи насилството.

Процес на судење/сослушување вклучува изведување докази и осудителна пресуда или судска одлука, во граѓанска материја, како и поднесување докази до управен одбор и донесување конечна одлука на одборот.

Термините **жртва/лице кое преживеало насилство** се однесува на жени и девојки коишто искусиле или искусуваат родово базирано насилство, одразувајќи ја терминологијата што се користи во правните процеси, како и кога овие жени и девојки бараат да имаат пристап до неопходни услуги.¹⁰

Насилство врз жените значи „секаков чин на родово базирано насилство кој резултира со, или има веројатност да резултира со физички, сексуални или психолошки штетни последици или страдање на жените, вклучувајќи и закани од каков

било вид, принуда или неосновано лишување од слобода, без оглед на тоа дали се случуваат во јавност или во приватниот живот“.¹¹

10 Студија на Генералниот секретар на Обединетите нации (2006) за насилство врз жените A / 61/122 / Add.1 (United Nations (2006) Secretary-General's Study on Violence against Women A/61/122/Add.1) ја забележува тековната дебата за термините „жртва“ и „лице кое преживеало насилство“. Некои сугерираат дека изразот „жртва“ треба да се избегнува, бидејќи тоа подразбира пасивност, слабост и вродена ранливост и не ја признава реалната отпорност на жените и нивните можности. За други, терминот „лице кое преживеало насилство“ е проблематичен бидејќи го негира чувството на виктимизација кај жените кои биле цел на насилен криминал. Затоа, овие упатства го користат терминот „жртва/лице кое преживеало насилство“.

11 United nations 1993, Declaration on the Elimination of all forms of Violence Against Women, United nations: Geneva, Article 1.

РАМКА НА ПАКЕТОТ НЕОПХОДНИ УСЛУГИ

2.1. Општа рамка

Рамката на упатства за обезбедување квалитетни, неопходни, правосудни и полициски услуги вклучува четири меѓусебно поврзани компоненти:

- **Принципи** кои го поткрепуваат обезбедувањето на сите неопходни услуги.
- **Заеднички карактеристики** што опишуваат низа активности и пристапи што се заеднички во сите области и што го поддржуваат ефективното функционирање и испорака на услугите.
- **Неопходни услуги** што поставуваат апсолутен минимум на услуги што се потребни за осигурување на човековите права, безбедноста и благосостојбата на секоја жена, девојка или дете кои искусиле интимно партнерско насилство и/или непартнерско сексуално насилство.
- **Основни елементи** што мора да бидат воспоставени за да се овозможи испорака на квалитетни услуги во сите неопходни услуги и активности.

Пакет неопходни услуги: Дијаграм на целокупната рамка

Принципи	Пристап базиран врз права	Унапредување на родовата еднаквост и зајакнување на жените	Соодветни на културата и возраста
	Пристап фокусиран на жртвата/лицето кое преживеало насилство	Безбедноста е најважна	Одговорност на сторителите

Заеднички карактеристики	Достапност	Пристапност
	Приспособливост	Соодветност
	Приоритет на безбедноста	Информирана согласност и доверливост
	Собирање податоци и ракување со информации	Ефективна комуникација
	Поврзување со други сектори и институции преку упатување и координација	

Неопходни услуги и активности	Здравство	Правда и полициско работење	Социјални услуги
	<ol style="list-style-type: none"> Идентификација на лицата кои преживеале интимно партнерско насилство Примарна поддршка Грижа за повредените и итна медицинска помош Преглед и третман во случај на сексуален напад Процена и грижа за менталното здравје Документација (медицинско-правна) 	<ol style="list-style-type: none"> Превенција Првичен контакт Процена/истрага Процеси пред судење Судски процеси Одговорност на извршителите и обесштетување Процеси по судење Безбедност и заштита Помош и поддршка Комуникација и информации Координација на правосудниот сектор 	<ol style="list-style-type: none"> Информирање во кризни состојби Советување во кризни состојби Линии за помош Сместување на безбедна локација Материјална и финансиска помош Издавање, обновување, замена на документи за лична идентификација Правни и информации за правата, совети и застапување, вклучувајќи и во плуралните правни системи Психосоцијална поддршка и советување Поддршка со фокус на жените Услуги за деца за секое дете жртва на насилство Информации за заедницата, едукација и комуникација со заедницата Помош за економска независност, закрепнување и самостојност

Координација и управување со координација	
Национално ниво: неопходни активности	Локално ниво: неопходни активности
<ol style="list-style-type: none"> Креирање закони и политики Распределба на ресурси Дефинирање стандарди за воспоставување координирани одговори на локално ниво Инклузивни пристапи кон координирани одговори Овозможување развој на капацитетите на носителите на политики и одлуки, за координирани одговори на насилството врз жените и девојките Следење и евалуација на координацијата на национално и на локално ниво 	<ol style="list-style-type: none"> Создавање формални структури за локална координација и управување со координација Имплементација на координација и управување со координацијата

Основни елементи	Сеопфатна законодавна и правна рамка	Надзор над управувањето и отчетност	Ресурси и финансирање
	Обука и развој на човечки ресурси	Родово сензитивни политики и практики	Следење и евалуација

2.2 ПОСЕБНИ ОДЛИКИ НА РАМКАТА, СПЕЦИФИЧНИ ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

Принципи

При примена на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Динамиката на нееднаквостите меѓу жените и мажите создава родово специфични ранливости, како што е економската и правна зависност, кои меѓу другото, влијаат врз користењето на правосудни услуги од страна на жените, создава пречки за пристап до правда, па дури и резултира со тоа одредени правни лекови негативно да влијаат врз жените (односно казни во случај на интимно партнерско насилство).
- Правосудните служби и полицијата не треба да ги загрозуваат правата на жените и девојките, не треба да применуваат присила и треба да бидат засновани врз родово трансформативен пристап.
- Пристапот што е фокусиран на жените, при испорачувањето на правосудни и полициски услуги, ги става во јадрото на сите правосудни услуги, потребите и состојбите на жените и девојките, наместо целите на правосудните тела/органи. Ова значи приоритизирање на безбедноста на жените, зајакнување и закрепнување; третирање на секоја жена со почит; поддржување и нивно информирање во текот на правниот процес.
- Барањето одговорност од сторителите значи правосудните органи и полицијата да го поддржат и да го олеснат учеството на жртвата и лицето кое преживеало насилство во правниот процес, да го промовираат нејзиниот капацитет за дејствување или користење на својата моќ, истовремено обезбедувајќи товарот во барањето на правда да не биде ставен врз жената, туку врз државата.

Општи карактеристики

При примена на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Неуспехот за континуирано и конзистентно разгледување на прашањата за заштита и поддршка, низ целокупниот правен процес, може да доведе до катастрофални резултати.
- Систематската, навремена, јасна и ефективна комуникација, координација на услуги, упатување и механизмите меѓу правосудните и другите даватели на услуги се клучни за одржувањето на безбедноста и заштитата на жртвите, и за осигурување дека жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе ги добие услугите и поддршката што ги заслужува

Основни елементи

При примената на сеопфатните принципи, давателите на правосудни услуги треба да го имаат предвид следното:

- Рамка на кривично право со која се криминализираат сите форми на насилство врз жените, како и кривични, граѓански, семејни и управни правни рамки што осигуруваат ефикасна превенција, заштита, кривично гонење, пресудување и обезбедување правни лекови во согласност со меѓународните стандарди.
- Во однос на обуката и развојот на човечки ресурси, за спроведување истраги, кривичното гонење и судење за предмети на насилство врз жените, кои честопати се комплексни работи, потребни се стручно знаење, вештини и способности. Правосудните служби треба да ја разгледаат можноста за испорака на правосудни услуги преку специјализирани и мултидисциплинарни единици во рамките на правосудниот сектор (т.е. специјализирани судови за семејно насилство, специјализирани обвинителства за родово базирани насилство, единици за семејно насилство во рамките на полицијата што ќе се состојат од полициски службеници и социјални работници).

ПОГЛАВЈЕ 3:

УПАТСТВА ЗА НЕОПХОДНИТЕ ПРАВОСУДНИ И ПОЛИЦИСКИ УСЛУГИ

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 1. ПРЕВЕНЦИЈА

Важно е давателите на правосудни услуги да ги поддржуваат иницијативите и организациите што бараат еднаквост на жените; да ја подигнуваат јавната свест за насилството врз жените, причините за насилството и последиците врз жените, нивните семејства и заедници, како и казните за сторителите; и да овозможат достапност на информациите за услугите и за начинот на пристап до нив. Развојот и промоцијата на институционални култури засновани врз родова еднаквост и родова одговорност и обезбедувањето услуги се клучни за превенција.¹

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
1.1 Промовирање и поддршка за организации и иницијативи кои работат во насока на спречување на насилството и зголемување на еднаквоста на жените	<ul style="list-style-type: none">• Да се бараат и да се воспостават врски и заеднички да се работи со организациите на долгорочни стратегии во насока на прекинување на насилството и на зголемување на еднаквоста на жените:<ul style="list-style-type: none">• Да се ангажираат клучни организации (како што се образовните институции), специфични групи (на пример, женски групи, мажи и момчиња, родители, деца и млади луѓе) и медиуми за да застапуваат и да преземат акции за намалување на насилството врз жените и девојките.• Да се демонстрира родова одговорност:<ul style="list-style-type: none">• да се разгледаат влијанијата и последиците од политиките, процедурите и практиките за жените и мажите во организацијата, како и за жените, мажите и децата во заедницата.• да се зајакнат придобивките од родовата одговорност за организацијата и за заедницата на која ѝ служат• да се покаже дека жените се вреднувани како вработени во правосудниот систем и дека придонесите што ги даваат за организацијата се важни за испорачувањето на квалитетни услуги.• Да се осигура дека е востановена и се спроведува политика на нулта толеранција за насилство врз кое било лице, вклучувајќи ги и жртвите/лицата кои преживеале насилство врз жени, за сите вработени во организацијата:<ul style="list-style-type: none">• да се дефинираат санкции за непочитување на оваа политика и да се осигура обука и воспоставување процеси коишто обезбедуваат спроведување на политиката.

<p>1.2 Да се поддржат напорите за подигнување на свеста и промовирање на неприфатливоста на насилството што го вршат мажите и момчињата врз жените</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се придонесе за развој и имплементација на стратегии за преиспитување на културните и општествени норми, ставови и однесувања што придонесуваат за прифатливоста на насилството врз жените и девојките: <ul style="list-style-type: none"> • да се искористат сите расположливи ресурси, вклучувајќи ги медиумите и јавните лица, доколку е соодветно, за пренесување на пораката дека насилството е неприфатливо и неоправдано. • Да се афирмира дека мажите и момчињата се значаен дел од решението за справување со насилството врз жените и девојките. • Соработка со други чинители, за да се зголеми довербата на јавноста во способноста на правосудниот систем ефикасно да одговори на насилството врз жените: <ul style="list-style-type: none"> • јавно да се засили и да се демонстрира посветеноста на пристапот, што се фокусира на потребите на жртвите/лицата кои преживеале насилство, во чија суштина се безбедноста, заштитата и доверливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и другите, како и одговорност на сторителот.
<p>1.3 Запирање на насилството и спречување идно насилство врз жените</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се чува точна евиденција и анализа на пријавените случаи на насилство врз жените за да се идентификуваат тенденциите на пријавување на случаите во полициските служби. • Да се промовираат и да се прибираат податоци, со цел подобро разбирање на распространетоста на различните типови насилство врз жените, во земјата и во локалните јурисдикции. • Анализа на националните репрезентативни податоци за насилство врз жени (доколку се достапни), со цел подобро да се разберат нивоата на насилство во општеството. Ова може да се спореди со бројот на пријавени случаи во полицијата и во другите служби, со цел подобро да се разбере и да се одговори на прашањето зошто бројот на пријавени случаи во службите е низок. • Врз основа на анализата, да се преземат мерки за спречување понатамошно насилство преку: <ul style="list-style-type: none"> • рана интервенција • брз одговор и одвојување на жртвата/лицето кое преживеало насилство и другите лица од насилство и • приведување и отстранување на сторителот од местото на насилство.
<p>1.4 Да се охрабрат жените да пријават насилство извршено врз нив</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Активно охрабрување да се пријавува насилство: <ul style="list-style-type: none"> • преку обезбедување информации до заедницата за посветеноста на полицијата за ефективен одговор на насилството врз жените и девојките • преку давање гаранции дека полицијата може да биде контактирана 24 часа на ден, 365 дена во годината • преку работа со други даватели на услуги и со заедницата за да се осигури дека првата врата е вистинската врата за пријавување случаи на насилство, без оглед на тоа дали се пријавува: <ul style="list-style-type: none"> - директно на полицијата - до давателите на здравствени услуги - до давателите на социјални услуги - до судските службеници. • Стремење да се зголеми довербата на жените да пријавуваат, преку брз и соодветен одговор на пријавените акти на насилство врз жените. <ul style="list-style-type: none"> • Да се осигураат политики и практики што предвидуваат жртвата/лицето кое преживеало насилство да има придонес во одлучувањето дали да се продолжи со истрага или со судски процес.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 2. ПРВИЧЕН КОНТАКТ

Позитивното првично искуство од контактот со правосудниот систем е од клучно значење за жртвите/лицата кои преживеале насилство. Услугите мора да бидат достапни и пристапни за сите жени. Но најзначајно, при првичниот контакт мора да ѝ се покаже на жртвата/лицето кое преживеало насилство дека правосудниот систем и давателите на правосудни услуги се посветени на нејзиното здравје и безбедност, сериозно го земаат предвид пријавеното насилство и сакаат да се осигурат дека жената ќе добие поддршка во текот на сите постапки во правосудниот систем.²

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
2.1 Достапност	<ul style="list-style-type: none">• Обезбедување достапност на правосудните и полициските услуги на секоја жртва/лице кое преживеало насилство, без оглед на местото на живеење, националноста, етничката припадност, класата, мигрантскиот или статусот на бегалец, статусот на домородец, возраста, религијата, јазикот и нивото на писменост, сексуалната ориентација, брачниот статус, попреченоста или други карактеристики што треба да се земат предвид.
2.2 Пристапност	<ul style="list-style-type: none">• Обезбедување пристап до полициските услуги подразбира:<ul style="list-style-type: none">• достапност 24 часа дневно, 365 дена во годината• географска пристапност, а каде што не може да се овозможи географска пристапност, да постои механизам што ќе им овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство безбедно да контактираат/пристапат до полицијата преку други достапни средства• лесно применливи и ги задоволуваат потребите на различни целни групи, вклучително, на пример, неписмени лица, лица со попреченост на видот или лица без државјанство и престој<ul style="list-style-type: none">- постапките и насоките се достапни во повеќе формати за да се зголеми пристапноста (на пример, пишани, електронски, усни, преку медиумите, преку телефон)• ознаките ги задоволуваат потребите на различните групи• може да се испорачаат во најголема мера, имајќи ги предвид јазичните потреби на корисникот.• Да се осигури безбедност во просториите на правосудните тела/органи и да се обезбеди простор што ќе биде соодветен за жените и за децата<ul style="list-style-type: none">• Да се осигури дека полициските услуги ќе бидат бесплатни и дека:<ul style="list-style-type: none">- пристапот до услугите нема да значи дополнително финансиско или административно оптоварување на жртвата/лицето кое преживеало насилство- се преземени сите чекори за да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат пристап до услугите со надоместок (како што се медицински прегледи, услугите за психолошка поддршка).

2.3 Одговорност

- Да се осигури дека жртвата/лицето кое претрпело насилство може да пријави во секое време и на место што е безбедно, приватно и прифатливо за неа:
- Се вложуваат напори да се ограничи бројот на лица со кои жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе комуницира и да се намалат случаите кога жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе мора да ја прераскажува случката за насилството, со што ќе се намали секундарната виктимизација³
- Да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителот/старателот/законскиот застапник, во случаи кога жртвата е девојка:
 - има можност да одлучи дали да се вклучи во правни постапки
 - е информиран/а за да може да донесе соодветна одлука
 - не е казнет/а поради тоа што не соработува кога нејзината безбедност не може да се гарантира или кога не може да се спречи секундарната виктимизација.
- Да се овозможи достапност на обучени даватели на услуги што ќе ѝ помогнат на жртвата при поднесувањето на пријавата за случајот на насилство.
- Да се обезбеди евидентирање на сите пријавени случаи на насилство врз жените, без оглед на тоа дали тие се кривично дело или не:
 - сите прибавени информации и пријави се чуваат во доверливост и се складираат на сигурно место.
- Да се обезбеди итна акција кога жртвата/лицето кое преживеало насилство пријавува случај на насилство врз неа.
- Да се обезбеди дека давателите на правосудни услуги, кога се среќаваат со жртва/лице кое преживеало насилство:
 - не осудуваат, сочувствуваат и поддржуваат
 - ја водат постапката на начин што:
 - ја има предвид и ја спречува секундарната виктимизација
 - одговара на загриженоста на жртвата/лицето кое претрпело насилство, но без наметливост
 - ја гарантира приватноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Да ѝ се овозможи на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност:
 - да ја раскаже својата приказна, да биде сослушана и точно да се евидентира нејзината приказна
 - да може да каже за влијанието на насилството врз неа.
- Да се осигури дека девојките жртви/лицата кои преживеале насилство можат да ги изразат своите гледишта и загриженоста согласно нивните можности, возраста, интелектуалната зрелост и развојните капацитети.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 3. ИСТРАГА

Од суштинско значење е истрагите за кривични дела на интимно партнерско и сексуално насилство врз жените да се започнат навреме, да се спроведуваат на професионален начин, да ги задоволат доказните и истражните барања и да се исцрпат сите достапни средства за идентификација и приведување на осомниченот. Во текот на процесите треба да се осигурат безбедноста, сигурноста и достоинството на жената.

Овие упатства се надополнети со Неопходните здравствени услуги број 6 – Документација (медицинско-правна) што се подетално дадени во Модулот за здравство, особено 6.2 Собирање и документирање форензички примероци и 6.3 Обезбедување писмени докази и присуство во судот.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
3.1 Случаите на насилство врз жените имаат висок приоритет за истрага	<ul style="list-style-type: none">• Да постои политика што предвидува, давателите на правосудни услуги кога примаат пријава за насилство треба:<ul style="list-style-type: none">• да ѝ ги објаснат на жртвата/лицето кое преживеало насилство истражните и правните процеси, нејзините права и услугите што ѝ се на располагање во текот на правниот процес• веднаш да започнат со истрага која е сензитивна кон жртвата• да се осигура непосредна истрага по пријавите и последователни активности.• Да се осигури дека преземените правосудни акции нема да предизвикаат дополнителни штети. Треба да се има предвид следното:<ul style="list-style-type: none">• контекстот на жртвата/лицето кое преживеало насилство• физичката и менталната траума што ја искусила• потенцијалните влијанија што нејзиниот акт на пријавување може да ги има врз неа, врз нејзиното семејство и врз други релевантни лица.• Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство нема да се соочат со пречки или одолжувања, нема да биде побарано од нив да сочекаат со пријавувањето или на кој било друг начин да бидат попречени во нивните напори за пријавување на случајот во правосудните органи.• Да се осигури дека осомничените ќе бидат колку што е можно побрзо приведени.• Да се осигури дека од осомничените се бара да се подложат на мерките што се спроведуваат за заштита на жртвите.
3.2 Исполнување на медицинските и психосоцијалните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство	<ul style="list-style-type: none">• Да се обезбеди дека одговорот на правосудството за време на истрагата ќе биде фокусиран на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство, имајќи го предвид контекстот на жртвата/лицето кое преживеало насилство, физичката и менталната траума што ја доживеала и нејзините медицински и социјални потреби:<ul style="list-style-type: none">• давателите на правосудни услуги соодветно реагираат на проблемите што бараат итен медицински одговор• да се осигури дека стручни медицински лица ќе ги третираат медицинските и психолошките потреби• давателите на правосудни услуги го олеснуваат пристапот до медицинска помош и медицинско-правни испитувања.

3.3 Да се приберат релевантни информации и докази од жртвата/лицето кое преживеало насилство и од сведоците

- Да се обезбеди земање изјава на жртвите:
 - навремено и на професионален, неосудувачки начин, сензитивен кон жртвата
 - точно да се евидентира изјавата, да ѝ се прочита на жртвата/лицето кое преживеало насилство, а таа да ја потврди содржината
 - изјавата да се земе само еднаш, за да се намали влијанието врз жртвата/лицето кое претрпело насилство и за да се спречи секундарна виктимизација.
- Ако е потребно, да се обезбеди медицинско-правно испитување.⁴ Да се осигури спроведување и евидентирање на медицинско-правното испитување:
 - навремено
 - на родово сензитивен начин, земајќи ги предвид посебните потреби и перспективи на жртвата/лицето кое преживеало насилство, да се почитува нејзиното достоинство и интегритетот и да се избегне наметнување додека се применуваат стандардите за собирање форензички докази
 - онаму каде што е можно, да се осигури дека давателот на правосудни услуги ја придружува жртвата/лицето кое претрпело насилство во медицинска установа поради испитувањето.
- Да се осигури дека ќе се соберат сите докази, што може да обезбедат кредибилитет на наводите и тоа да се направи на начин што ќе овозможи почитување на достоинството на жртвата/лицето кое преживеало насилство. Ова вклучува:
 - промовирање докази што се фокусираат на кредибилитетот на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство
 - да се разгледа дали се потребни форензички испитувања и доколку се потребни, да се направат навреме.
- Да се осигури навремено излегување на терен на локацијата/местото на настанот:
 - да се разгледа местото и да се заштитат доказите што се наоѓаат на локацијата
 - ако се потврди веродостојноста на локацијата, тогаш се врши темелно испитување на местото на настанот:
 - се собираат, се складираат и се обработуваат докази, согласно низата барања за доказен материјал
 - се организира анализа на докази од местото и од жртвата
 - се разгледаат извештаите од анализата на доказите и тие се користат за утврдување на следните чекори
 - врз основа на наодите, се спроведуваат дополнителни истраги и се преземаат активности за завршување на предметот.
- Кога се работи со девојки жртви/лица кои преживеале насилство, да се осигури услугите да бидат приспособени на уникатните барања според возраста на девојката и да се обезбеди:
 - просториите за сослушување и самото сослушување да бидат соодветни за деца
 - постапките да бидат приспособени за деца
 - во сите активности што се планираат и што се спроведуваат треба да се вклучи родителот на детето што не е сторител, старателот, правниот застапник или соодветен орган за заштита на децата
 - да се осигури дека медицинските, психосоцијалните и услугите за поддршка на жртвите се соодветни за возраста
- Да се чува доверливоста и да се ограничи откривањето информации поврзани со девојката.
- Да се осигури дека сведоците и други лица кои може да имаат релевантни информации се идентификувани и интервјуирани колку што е можно побрзо:
 - да се направи обид да се потврди исказот на жртвата/лицето кое преживеало насилство и да се евидентираат исказот и наодите.

3.4 Да се спроведе темелна истрага	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури идентификување на осомничениот, да се земе исказ од него и, кога е потребно, да се приведе. • Да се обезбеди комплетирање и ревидирање на целосен и добро документиран извештај што ќе содржи детали за спроведените истраги и за преземените активности: <ul style="list-style-type: none"> • извештаите треба да ги разгледува висок службеник или супервизор, за да се осигури дека се преземени и се евидентирани сите потребни чекори • обезбедување копија од извештајот, за да може да ја користат истражните органи и обвинителите за какви било последователни активности • другите релевантни даватели на услуги треба да добијат копија од извештајот.
3.5 Обезбедување професионална отчетност во текот на истрагата	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури воспоставување организациска отчетност, што ќе се одржува во текот на истражниот процес: <ul style="list-style-type: none"> • постар истражител или супервизор: <ul style="list-style-type: none"> - треба да обезбеди соодветна процена на предметот, подготовка и спроведување план за истрага, истрагите да бидат соодветно координирани, како и континуирано следење и евалуирање на активностите и на наодите - истражителите треба да бидат отчетни за своите дејства во текот на истражниот процес • организацијата обезбедува распределување на работните задачи за: <ul style="list-style-type: none"> - спроведување континуирани кривични анализи за да се идентификуваат знаци на зголемување на насилството и извештајот да ги содржи историјата и тенденциите на насилство - да обезбеди истрагите да бидат темелни и да ги задоволат барањата во врска со доказниот материјал - да се осигури дека услугите се испорачани согласно на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство. • да се воспостави транспарентен и одговорен систем за управување со жалби на жртви, за да се адресираат проблемите при испорака на услугите: <ul style="list-style-type: none"> - системот е лесно пристапен и лесно достапен за сите жртви/лица кои преживеале насилство и се следи континуирано.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 4. ПОСТАПКИ ПРЕД СУДЕЊЕ

Кривични, граѓански, семејни и управни процеси пред судење/сослушување, кои се непристрасни и чувствителни на специфичните потреби на жртвите и лицата кои преживеале интимно партнерско и сексуално насилство, се од суштинско значење за да се гарантираат нивните права. Неопходните услуги од доменот на кривичната правда, во постапките пред судењето, ја отсликуваат меѓународната обврска на државата и нејзините даватели на правосудни услуги, во извршувањето на примарната одговорност за истрага и покренување кривично гонење, истовремено имајќи предвид колку е важно зајакнувањето на жртвите и лицата кои преживеале насилство, да може да носат информирани одлуки, во поглед на нивните интеракции со кривичниот правосуден систем. Неопходните услуги за постапки пред судењето/сослушувањето во делот услуги од граѓанската материја, семејното и управното право ја нагласуваат важноста на навременоста, достапноста и процедурите што се поедноставени и лесни за користење.

ОСНОВНИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
4.1 Координирани и интегрирани пристапи за предмети од кривичната, семејната и управната материја	<ul style="list-style-type: none"> • Проактивно да се бараат информации за други релевантни тековни судски постапки (кривична, граѓанска, семејна, управна материја). • Да се провери дали има налози за заштита и поддршка, и тие информации да им се обезбедат на судовите. • Кога е соодветно, да се споделуваат и да се користат информации од други постапки во рамките на правниот систем.

4.2 Примарна одговорност за покренување кривично гонење

- Да се обезбеди дека примарната одговорност за покренување кривично гонење е на давателот на правосудни услуги, а не на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Политиките за кривичен прогон треба да ги овозможуваат правата на жртвите. Ова значи:
 - да се информира жртвата/лицето кое преживеало насилство за сите одлуки во врска со кривичното гонење, освен ако таа не посочи дека не сака вакви информации;
 - да ѝ се овозможи на жртвата/лицето кое преживеало насилство да ја раскаже својата приказна и да биде сослушана пред да се донесат одлуки во врска со кривичното гонење.
- Да се земат предвид политики во прилог на кривично гонење.
- Да се обезбеди собирање на сите достапни докази кога се разгледува основаноста на предметот при носење на одлуката за кривично гонење. Ова значи:
 - да се промовира прибирање докази што се фокусираат на кредибилитетот на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство
 - да се осигури навремено прибирање медицинско-правни и форензички докази во соодветни случаи
 - да се осигури дека одлуката да не се продолжи со постапување по предметот, нема да се заснова единствено врз фактот дека не постои медицинско-правен извештај или дека извештајот е неубедлив
 - да се земат предвид комплементарните упатства од Модулот за здравство (неопходна услуга бр. 7).
- Да се осигури дека одлуките за прекин на постапката ги носат искусни обвинители/судии.
- Да се намалат бариерите што поставуваат непотребен притисок врз жртвата/лицето кое преживеало насилство да се повлече од обвинението. Ова значи:
 - да се има предвид и да се одговори на потенцијалниот конфликт меѓу целите на кривичното правосудство и желбите на жртвата/лицето кое преживеало насилство
 - да се даде значителна тежина на ставовите на жртвата/лицето кое преживеало насилство во кривичната постапка.

4.3 Правилно обвинение и брзо одобрување на обвинението

- Да се осигури брзо носење на одлуката, во врска со точното обвинение и одобрување на обвинението, и таа да се заснова врз примена на правични постапки и доказни стандарди:
 - да се спроведат сите потребни последователни истраги за да се потврдат обвиненијата
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителот/старателот/законскиот застапник, во случај кога жртва е девојка, треба да се информираат за одлуката и таа да им се објасни.
- Да се осигури дека одлуката за обвинението е соодветна на тежината на кривичното дело.
- Да се гледа на насилството врз жените како отежнувачки или одлучувачки фактор во одлучувањето дали гонењето е во јавен интерес.

<p>4.4 Пристапни, достапни и поедноставени постапки за пристап до правда</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди пристапност до правните постапки од граѓанското, семејното и управното право (семеен суд, барање за отштета, процедура за откривање докажен материјал пред судењето). Во најмала мера, тоа значи: <ul style="list-style-type: none"> • достапност на постапките од граѓанското, семејното и управното право • постапките се едноставни и лесни за користење. • да се обезбеди широк опсег бесплатна правна помош во предмети од граѓанската, семејната и управната правна материја, каде што тужителот/барателот е жртва/лице кое преживеало насилство врз жени (правни информации, правен совет, правна помош и правно застапување) • широко толкување на квалификуваноста на правната помош (на пример, ако при одобрување правна помош, средствата се пресметуваат врз основа на приходот на домаќинството или семејството, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, тогаш само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што бара правна помош ќе се користи при процена на средствата) • постапките треба да го имаат предвид родовиот аспект, да се сензитивни кон децата и лицата кои преживеале насилство (на пример, да не му се дозволи на сторител кој не е застапуван да ѝ поставува прашања на жртвата/лицето кое преживеало насилство во постапката за откривање докази). • Треба да се осигури дека сите предмети од семејното право се проверуваат, дали содржат елементи на семејно насилство и да се третираат на посебен начин.
<p>4.5 Приоритизација на случаите</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Треба да се воспостават брзи постапки што можат да идентификуваат предмети што вклучуваат насилство врз жените и да бидат ставени во распоредот на судовите како приоритети, вклучувајќи ги и рочиштата за определување кауција, прелиминарни сослушувања и за судење. • Во случај кога жртвите се девојки, судењата треба да се спроведат во најкраток можен рок, освен ако одложувањата се во најдобар интерес на детето. <p>Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Треба да се обезбеди навременост на постапките за да се обезбеди навремена претсудска постапка и судења: <ul style="list-style-type: none"> • случаите на насилство врз жените треба да бидат приоритет • приоритизација на предметите во распоредот за работа во судовите.
<p>4.6 Примена на правични постапки и стандарди за докажен материјал во сите претсудски процеси</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се применува правична распределба на товарот и на доказните стандарди. • Да се комплетира целокупното прибирање основни докази пред да се донесат одлуки во врска со предметот: <ul style="list-style-type: none"> • колку што е можно побрзо да се обезбеди јасен и целосен исказ од жртвата • да се прегледаат сите други докази. • Да се намали одложувањето во сите фази на одлучувањето во обвинителските постапки: <ul style="list-style-type: none"> • да се ограничи бројот на продолжувања/одложувања на предметот • да се дозволат само разумни одложувања, земајќи го предвид влијанието врз жртвата/лицето кое преживеало насилство. <p>Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Процедурите за управување со случаи пред судењето обезбедуваат прибирање на сите релевантни информации. Ова може да вклучува: <ul style="list-style-type: none"> • психосоцијалниот контекст на насилството • медицински, форензички и други релевантни извештаи и информации.

4.7 Процеси пред судење, насочени кон жртвите/лицата кои преживеале насилство, ориентирани кон нивно зајакнување и базирани врз човековите права

- Треба да се осигури дека сите даватели на услуги ќе ја поддржат и нема да ја осудуваат жртвата.
- Треба да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство се чувствуваат безбедни во комуникацијата со давателите на правосудни услуги.
- Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат можност за целосно учество.
- Да се обезбеди процесите пред судењето да го потврдат она што се случило со жртвата/лицето кое преживеало насилство:
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство чувствува дека нејзиниот исказ за случајот на насилство се зема сериозно
 - нејзината жалба се смета за веродостојна и валидна, освен ако нема јасни индикации за спротивното
 - фокусот се става на веродостојноста на наводите, наместо на кредибилитетот на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Треба да се осигури дека сите жртви/лицата кои преживеале насилство се третирали со почит. Ова вклучува третман што:
 - спречува секундарна виктимизација
 - е соодветен на возраста.
- Да се обезбеди дека во текот на процесите пред судењето се земаат предвид единствените потреби и гледишта на жртвите/лицата кои преживеале насилство, се почитуваат нивното достоинство и интегритетот и се намалува навлегувањето во нивните животи.
- Да се осигури дека жртвите/лицата кои преживеале насилство имаат чувство дека ќе бидат ислушани:
 - таа има можност да ја раскаже својата приказна, да биде ислушана и да може да каже како насилството влијаело врз неа, доколку сака.
 - да се обезбеди средина во која жртвата/лицето кое преживеало насилство ќе се чувствува безбедно да го даде исказот во приватност/ доверливост и со достоинство.
- Да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство има контрола да одлучува дали да се вклучи во правниот процес, ќе биде обезбедена со информации за да донесе информирани одлуки и ќе има можност да се повлече од судскиот процес.
- Предсудските рочишта за ослободување/определување кауција мора да го земат предвид ризикот за жртвата/лицето кое преживеало насилство и да ја имаат предвид нејзината безбедност:
 - кога постои значителен ризик од насилство или загриженост дека осомничениот нема да ги почитува определените услови за пуштање на слобода, треба да се земе предвид определување на притвор во очекување на судење
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство е информирана за пуштање на слобода пред судењето или за условите за ослободување со кауција и на кого треба да се јави ако се прекршат условите.

4.8 Подготвеност за судење

- Да се обезбеди координација на сите клучни даватели на услуги (полиција, даватели на здравствени услуги итн.).
- Да се обезбеди присуство на клучните сведоци. Ова вклучува:
 - лоцирање на жртвите, сведоците и осомничените и нивно известување дека треба да се појават во судот.
- Да се обезбеди изјавите, анализите и доказите да бидат собрани, усогласени и достапни на судот и да се обезбедат дополнителни изјави.
- Да се осигури дека давателите на правосудни услуги се компетентни да изнесуваат докази пред судот на етички, објективен и на професионален начин.
- Да се промовира обезбедување докази со цел осигурување на веродостојноста на наводите, наместо само фокусирање на веродостојноста на жалителот.
- Да се осигурат соодветни услуги за жртвата/лицето кое преживеало насилство да добие поддршка, да се запознае со судот и да се подготви за судската постапка.

4.9 Да не се принудува на медијација, алтернативно решавање спорови во случаите кои вклучуваат насилство врз жени

- Да се овозможи медијација или ресторативна правда единствено само во случај кога има воспоставени постапки што ќе гарантираат дека нема да се употребува присила, притисок или заплашување.⁵ Минималните барања вклучуваат:
 - процесот мора да понуди исти или поголеми мерки за заштита на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, какви што нуди кривичниот судски процес
 - сторителот ја прифатил одговорноста
 - давателот на правосудни услуги одобрува
 - медијаторите се обучени и квалификувани
 - потврдена процена на ризикот утврдила дека жената не е во висок ризик
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство е целосно информирана за процесот и таа одобрува медијација
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство се согласува да учествува.

4.10 Посебни согледувања во случај кога жртвите/лицата кои преживеале насилство се осомничени или обвинети за криминално однесување

- Во моментот на првичен одговор и собирање докази, да се утврди дали постојат знаци дека осомничениот може да биде жртва/лице кое преживеало насилство врз жени:
 - да се земе предвид специфичната ранливост на обвинетата жена при распитот и пред да се донесат одлуки во врска со притвор или лишување од слобода
 - да се соберат докази и да се подготви предметот имајќи го предвид контекстот на насилството што таа го искусила, на пример, доказ што може да поддржи тврдeње за самоодбрана
 - спроведена е анализа на контекстот, вклучувајќи испитување на целата врска меѓу обвинетиот и подносителот на жалба и мотивот и намерата на обвинетиот да користи насилство
- Треба да се препознае дека насилството врз жените подразбира траење, и епизодата на насилство извршена од жртвата/лицето кое преживеало насилство бара истрага за околностите околу агесијата, елементите и околностите на траењето на таквото насилство; емоционалното и психолошкото влијание врз осомничената жртва и како може овие работи да влијаат врз нејзиното однесување, земајќи предвид дека треба:
 - да се направи психолошко испитување за да се утврди менталната состојба на осомничената и кои фактори може да бидат поврзани со насилното однесување, како што се претходни инциденти на насилство
 - да се направи процена на ризикот за да се открие дали има ризик-фактори кај осомничената, да се види дали агесијата била реакција на некои околности што довеле до агесија или, пак агесијата била дел од некаква ментална замисла што била изградена со текот на времето.
- Во јурисдикции каде што се дозволени двојни обвиненија и двете страни на семејно насилство можат да бидат обвинети за кривично дело, се анализира која страна е преодминантен агресор.⁶ Да се има предвид:
 - повреди здобиени од напад или одбрана
 - закани од една кон друга страна или против член на семејството
 - историја на семејно насилство меѓу нив, вклучувајќи и претходни повици кон полицијата, обвиненија, мерки за заштита.
- Пред рочиштето за кауција треба да се земе предвид следното:
 - дали судот ги има сите релевантни информации, вклучувајќи го и контекстот во кој обвинетата жртва/лице кое преживеало од насилство врз жени го сторил насилството
 - кога се разгледуваат условите за кауција, таквите услови да не упатуваат на предрасуди кон жртвата/лицето кое преживеало насилство во сите граѓански и семејни судски постапки, на пример влијанието врз непроменет статус поврзан со старателство врз детето
 - кога се разгледуваат условите за кауција, треба да се осигури дека условите за кауција нема да ја изложат обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство на натамошно насилство.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 5. СУДЕЊЕ/ ПРОЦЕСИ НА СОСЛУШУВАЊЕ

Жртвите и лицата кои преживеале интимно партнерско насилство и сексуално насилство што се вклучени во судските граѓански и кривични процеси може да се чувствуваат ранливи, преоптоварени од непознавањето на правниот систем или повторно да бидат жртви преку нечувствителен или дискриминаторски третман на давателите на правосудните услуги. Меѓународните норми и стандарди повикуваат на мерки за спречување понатамошни тешкотии и трауми што можат да произлезат од присуството на самиот процес и да обезбедат судските процеси да ја унапредат соработката на лицата кои преживеале насилство, да ги промовираат нејзините права и капацитет во текот на судењето, истовремено обезбедувајќи дека во кривичните предмети товарот на докажување е на страната на државата. Правосудните услуги што се сметаат за клучни за време на судските процеси ги одразуваат меѓународно договорените модел-стратегии, вклучувајќи обезбедување пријателска и поволна средина за лицата кои преживеале насилство во правниот процес, за да се чувствуваат безбедно и за да може удобно да ги пребродат своите искуства; процедури за намалување на повторната виктимизација; и примената на правилата за докажување на недискриминаторски начин.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

5.1 Безбедна и пријателска средина во судницата

- Дозволете присуство што ѝ е поддршка на жртвата, како што е член на семејството, пријател или професионално обучено лице за поддршка, да биде со жртвата/лицето кое преживеало насилство за време на судењето. Во случај кога жртвата е девојка, треба да се преземат мерки за назначување специјалисти и членови на семејството што ќе ја придружуваат девојката, како и старател за заштита на законските интереси на девојката.
- Треба да се обезбеди пријатна и соодветна средина во судницата и во чекалните.
- Отстранете ги сите непотребни лица, вклучувајќи го и наводниот сторител додека жртвата/сведокот ги презентира своите докази .
- Да се преземат соодветни мерки за да се обезбеди дека нема директен контакт меѓу жртвата/лицето кое преживеало насилство и обвинетиот, користејќи судски налози за забрана за приближување или судот да нареди притвор пред судењето.
- Да се известат соодветни органи во случај на или при сомневање за повреда на жртвата/лицето кое преживеало насилство или постои ризик дека ќе биде повредена за време на процесот на судење или сослушување.

5.2 Заштита на приватноста, интегритетот и достоинството

- Да се искористат достапните мерки што можат да ги заштитат приватноста, интегритетот и достоинството на жртвата/лицето кое преживеало насилство, вклучувајќи:
 - ограничување или забрана за присуство на јавноста на судењето, на пример, судења затворени за јавноста
 - да се ограничи објавувањето лични податоци за жртвите/лицата кои преживеале насилство од страна на медиумите.
- Да се приговара или да не се дозволат неточни искази или обиди да се наруши безбедноста на сведоците (како што се прашања што би можеле да го откријат идентитетот на сведоците).
- Отстранете ги сите информации за идентификација, како што се имињата и адресите од јавните записи на судот или користете псевдоним за жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Во случај кога жртвата е девојка, преземете соодветни мерки за:
 - да се сочува доверливоста и да се ограничи откривањето на информациите во врска со идентитетот на девојката и вклученоста во процесот
 - да се исклучат јавноста и медиумите од судницата за време на сведочењето на девојката според одредбите од националното законодавство.

<p>5.3 Можност за целосно учество</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Треба да се користат и/или, каде што е можно, да се овозможат достапни мерки што можат да го олеснат сведочењето на жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на судењето/расправата: <ul style="list-style-type: none"> • мерки што ќе ѝ овозможат на жртвата да сведочи на начин што ќе се избегне контакт со обвинетиот, на пример, монитори, исказ зад затворени врати, телевизија со затворено коло (CCTV). • Да се воспостават пристапи за управување со предметите што ќе ѝ овозможат на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност целосно да учествува во постапката со минимална секундарна виктимизација: <ul style="list-style-type: none"> • да се намалат непотребни одолжувања • да се промовираат практики што ќе овозможат договор за работите што не го засегаат спорот пред почетокот на судењето/сослушувањето. • Да се преземат пристапи и начини за намалување на стресот на жртвата/лицето кое преживеало насилство: <ul style="list-style-type: none"> • ограничување на нејзините докази само на оние кои се релевантни • овозможување краток прекин кога таа е премногу вознемирена, за да продолжи • да се идентификуваат опции за да се избегне или да се минимизира директно испитување на жртвата/лицето кое преживеало насилство од страна на обвинетиот, каде што е можно • ако е дозволено, испитувањето да се спроведе преку посредник • ако е дозволено, користете интервју со видеоснимање како главен доказ. • Во случај кога жртвата е девојка, да се користат процедури соодветни за деца, вклучувајќи соодветност на просториите за сослушување, модифицирани судски средини и да се преземат мерки за да се обезбеди дека сослушувањата и разговорите се ограничени и се закажуваат во период од денот соодветен за возраста на девојчето и одделно од обвинетиот.
<p>5.4 Можност да се дадат детали за влијанието на кривичното дело</p>	<ul style="list-style-type: none"> • На жртвата/лицето кое преживеало насилство треба да ѝ се даде можност да даде детали за влијанието на кривичното дело ако сака да го стори тоа. • Да се овозможат различни опции таа да ги достави информациите на судењето.
<p>5.5 Недискриминаторско толкување и примена на доказните правила</p>	<p>Во предмети од областа на кривичната правда,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди сите релевантни докази да се изнесат пред судот: <ul style="list-style-type: none"> • да се разгледа можноста да можат вешти лица со соодветно искуство да дадат информации за динамиката и сложеноста на насилството врз жените и девојките. • Жалбите се сметаат за веродостојни и валидни, освен ако нема јасни индикации за спротивното. • Да се преземат чекори за ублажување на потенцијалното влијание на постојните дискриминаторски доказни правила и постапки: <ul style="list-style-type: none"> • да се приговара или да не се дозволи какво било неправично, непотребно повторливо или агресивно и дискриминаторско испрашување од страна на одбраната • да се приговара или да не се дозволува испрашување што се заснова врз митови или стереотипи • да се приговара или да не се дозволуваат прашања во врска со сексуалната историја на жртвата/лицето кое преживеало насилство кога тоа не е поврзано со случајот.

5.5 Недискриминаторско толкување и примена на доказните правила

- Да не се дозволува носење неповолен заклучок исклучиво поради задоцнето пријавување на случајот или кога тој воопшто не е пријавен.
- Ако одбраната бара да презентира компромитирачки докази, осигурајте да се преземат следните чекори:
 - да се побара барањето на одбраната да биде направено во писмена форма
 - да се обезбеди таквото барање да се направи пред судењето и да се дозволи за време на судењето, во случај кога одбраната може да прикаже исклучителни околности (дека не биле информирани до самиот почеток на судењето)
 - да ѝ се обезбеди на жртвата/лицето кое преживеало насилство можност преку застапување да ги изрази своите загриженост и аргументи против дискриминаторските докази.
- Да се осигури примена на правилата (особено родово засновани правила за кауциско ослободување) и принципите на одбраната да не ги дискриминираат жените или да се толкуваат на начин што им овозможува на сторителите на насилство врз жените да избегнат кривична одговорност.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Да се обезбеди граѓанските и семејни судови да ги имаат сите релевантни информации, вклучувајќи:
 - психосоцијалниот контекст на насилството
 - да се земе предвид повикување вешто лице.
- Да се обезбеди граѓанските и семејните судови да не носат неповолни заклучоци во поглед на одлуката на жртвата/лицето кое преживеало насилство, да избегне натамошно насилство, или да се обезбеди најдобриот интерес за детето, како на пример:
 - во предметите за старателство над деца, да се разбере однесувањето на жртвата/лицето кое преживеало насилство во контекст на интимно партнерско насилство. На пример, одлуката на жената за напуштање на домот или преземањето други заштитни мерки не треба да влијае врз нејзините граѓански постапки
 - да се осигури дека последиците од интимното партнерско насилство, како што се суицидни мисли на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нема неповолно да влијаат врз нејзиниот граѓански или семеен правен предмет
 - да се осигури дека сведочењето на децата во сослушувањата за старателство врз детето, се разбира во контекст на деца што сведочат за интимно партнерско насилство врз нивната мајка, и во тој контекст да се разгледува секое тврдење од таткото дека мајката го предизвикува проблемот на релација родител-дете.

5.6 Посебни согледувања за жртвите/лицата кои преживеале насилство што се обвинети за кривични дела

- Во текот на кривичните судења треба да се земе предвид следното:
 - судот располага со сите релевантни информации, вклучувајќи го и социјалниот контекст во кој обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство го искусила насилството
 - какви било тврдења за самоодбрана од страна на жени што биле жртви/лица кои преживеале насилство
 - при казнувањето на обвинетата жртва/лице кое преживеало насилство треба да се земе предвид влијанието од насилството врз обвинетата.
- Да се преземат чекори за ублажување на потенцијалното влијание на постојните дискриминирачки правила за докажување и процедури:
 - да се приговара или да не се дозволат неправични, непотребно повторливи, агресивни и дискриминаторски сослушувања од страна на обвинителството.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 6. ОДГОВОРНОСТ НА СТОРИТЕЛОТ И ОБЕСШТЕТУВАЊА

Поголемиот дел сторители на интимно партнерско насилство и сексуално насилство не се соочуваат со правни последици. Кога се повикува на нивна одговорност, многу често санкциите, без оглед на тоа дали се кривични, граѓански или управни, се многу ниски. Освен тоа, обесштетувањата што ги добиваат жените од сторителот и/или од државата во однос на насилството често не соодветствуваат со реалната штета што ја претрпеле жените и девојките, особено кога се примениле принуда, заплашување и употреба или закана од насилство. Од перспектива на лицата кои преживеале насилство, одговорноста и обесштетувањата може да значат: кривична осуда, граѓански обесштетувања, државни надоместоци и јавна осуда за насилството, како и надомест на штета, бидејќи државата не обезбедила неопходни правосудни услуги. Неопходните услуги во врска со одговорноста и обесштетувањето ја отсликуваат меѓународната обврска за должно внимание при наметнувањето соодветни санкции за сторителите што се одговорни за своите постапки и при обезбедувањето правични и ефективни правни лекови за лицата кои преживеале насилство, за штетата или за загубата што ја претрпеле.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ

УПАТСТВА

6.1 Резултатите на правдата соодветствуваат на тежината на кривичното дело и се фокусирани на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство

- Во предмети од областа на кривичната правда,
- Треба да се осигурат казни политики што обезбедуваат доследни казни, пропорционални со тежината на кривичното дело и што ги исполнуваат целите за:
 - осудување и одвраќање од насилството врз жените
 - спречување насилно однесување
 - промовирање на безбедноста на жртвите и на заедницата
 - земање предвид на влијанието врз жртвите/лицата кои преживеале насилство и семејството.
 - Треба да се земат предвид отежнувачките фактори за целите на изрекувањето казни, на пример, повторување насилни акти, злоупотреба на позиција на доверба или овластување, извршување насилство врз брачен другар или врз лице во блиска врска со сторителот и извршување насилство врз лице под 18-годишна возраст.
 - Информирајте ги жртвите/лицата кои преживеале насилство за ослободувањето на сторителот.
- Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:
- Да се осигури дека судските одлуки во семејно-правните предмети што вклучуваат насилство врз жените ги земаат предвид влијанијата врз жртвата/лицето кое преживеало насилство и нејзиното семејство, особено врз децата на жртвата и врз другите релевантни лица.
 - Правилата за процена на штетата во граѓанските пресуди треба да се толкуваат на недискриминаторски начин.
 - Избегнувајте, каде што е можно, примена на премногу строги или несоодветни правила и толкувања на каузалните врски, при процената на штетите и несоодветни доказни стандарди и постапки за квантификување на штетите што може да има негативно различно влијание врз жените и девојките.
 - Да се обезбедат навремени, ефективни, родово сензитивни и соодветни за возраста, граѓански правни лекови за различните штети што ги претрпеле жените и девојките.

6.2 Учество на жртви/лица кои преживеале насилство на рочишта за изрекување казни, во соодветни јурисдикции

- Да им се даде можност на жртвите/лицата кои преживеале насилство да му кажат на судот за физичката и психолошката штета и влијанието на виктимизацијата за време на рочиштето за изрекување казни.
- Да им се овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство да имаат улога во изрекувањето казни, преку широка низа методи што одговараат на индивидуалните потреби (на пример, писмени или усни изјави за влијанието врз жртвите, извештаи за влијанието врз жртвите направени од експерти, како што се социјални работници).
- Треба да се осигури дека постапките ќе бидат едноставни, достапни и бесплатни.
- Треба да се приспособи временскиот план на процесот согласно потребите на жртвата и нејзиното закрепнување.
- Во случај кога жртвите се девојки, да се осигураат постапки кои се соодветни за работа со деца.

6.3 Достапни и пристапни опции за обесштетувања

Во предмети од областа на кривичната правда,

- Каде е применливо, треба да се осигури дека обесштетувањата се земени предвид во кривичните предмети:
 - реституцијата се смета како дел од рочиштето за изрекување казна
 - реституцијата и финансиската компензација за штети, направени на жртвата/лицето кое преживеало насилство да имаат приоритет пред глоби и казни, да не ја спречуваат жртвата да користи граѓански или други правни лекови
 - реституцијата и финансискиот надоместок не се користат како замена за затворски казни.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Во јурисдикциите каде што е дозволено, да се обезбеди надоместок од страна на државата, независно од какви било кривични постапки. Шемите за надоместок треба:
 - да обезбедат навремена компензација на жртвата/лицето кое преживеало насилство
 - да имаат едноставни постапки за аплицирање
 - да не се наплаќа надоместок за барањето за компензација
 - да се стават на располагање, каде што е можно, правна помош и други форми на правна асистенција.
- Постојните граѓанско-правни и други некривични правни лекови треба да бидат достапни и пристапни:
 - апликацијата или граѓански тужби или други некривични барања треба да бидат колку што е можно поедноставни и лесни за користење
 - каде што е можно, треба да се обезбеди достапна правна помош и други форми на правна асистенција.

<p>6.4 Обесштетувања што ги покриваат последиците и штетите што ги претрпела жртвата/лицето кое преживеало насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека пресметките на штетата на жртвата/лицето кое преживеало насилство и трошоците настанати како резултат на насилството ќе бидат дефинирани во што е можно поширок опсег и со цел да бидат трансформативни, наместо едноставно само да ги враќаат жртвите во состојба во која се наоѓале пред насилството, како и да ги поправат нееднаквостите што жртвите ги направиле ранливи на насилство. • Треба да се земе предвид: <ul style="list-style-type: none"> • да се проценат физичката и психолошката штета, вклучувајќи ги и репутацијата или достоинството, болката, страдањето и емоционалната вознемиреност, губењето на уживањето во животот • изгубените можности, вклучително вработување, пензија, образование и социјални бенефиции, вклучувајќи и загуба на потенцијалот за заработување • да се проценат штетите што целосно ги земаат предвид неплатените домашни и активностите за неа од страна на жртвата • да се проценат штетите што целосно ја земаат предвид ситуацијата на девојката жртва, вклучувајќи ги трошоците за социјално и образовно закрепнување/реинтеграција • трошоци за правни, медицински, психолошки и социјални услуги • реалните трошоци при барањето правда и други услуги, како резултат на, или поврзани со искуствата од насилството, вклучувајќи го и транспортот.
<p>6.5 Извршување на правните лекови</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди ефикасно извршување на правните лекови. • Да се донесат мерки за следење на ефективното извршување на правните лекови.
<p>6.6 Надоместување кога неопходните правосудни услуги не се овозможени, нарушени, неразумно се одложуваат или не се обезбедуваат, како резултат на небрежност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди надоместок за широк спектар штети предизвикани од необезбедување, запоставување или неразумно одложување на правдата: <ul style="list-style-type: none"> • обесштетување за изгубените плати, средства за живот и други трошоци предизвикани од невозможувањето или одлагањето • обесштетување за емоционална, психолошка штета и губење на уживањето во животот предизвикани од одбивањето или одолжувањето • реалните трошоци при барање такво обесштетување, вклучувајќи и превоз. • Треба да се обезбеди надомест на штета за дополнително насилство што го претрпела жртвата/лицето кое преживеало насилство како резултат на фактот што државата не овозможила услуга или неразумно ја одложила. • Процесот на барање надомест на штета од државата треба да биде едноставен, бесплатен и безбеден: <ul style="list-style-type: none"> • да обезбеди дека жалбата нема да го попречи пристапот на жртвите/лицето кое преживеало насилство до правосудни услуги • жалбите мора да се решаваат навремено.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 7. ПОСТАПКИ ПО СУДЕЊЕ

Правосудниот систем може да игра важна улога во спречувањето насилство во иднина, пренесувајќи силна порака до заедницата дека насилството врз жените нема да се толерира, но и во неговата улога за обезбедување одговорност и рехабилитација на сторителите и намалување на рецидивизмот. Меѓународните норми и стандарди ги повикуваат државите да воспостават и да ги евалуираат третманот и програмите за реинтеграција/рехабилитација за сторителите што ѝ даваат приоритет на безбедноста на жртвите, како и да обезбедат следење на нивната усогласеност. Овие стандарди, исто така, ги повикуваат државите да обезбедат постоење соодветни мерки за елиминирање на насилството врз жените што се лишени од слобода поради некоја причина.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
<p>7.1 Интервенции што го спречуваат повторното престапништво се фокусираат на жртвите/лицата кои преживеале насилство</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Кога се наредува рехабилитациски третман за сторителите, да се осигури дека програмата за третман ќе ги намали можностите за рецидивизам и ќе ја промовира безбедноста на жртвите/лицата кои преживеале насилство.⁷ • Да се обезбеди процена на соодветноста на сторителите пред да бидат прифатени во програмата за рехабилитација и да постои континуирана процена на ризикот со безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство како приоритет. Ова значи: <ul style="list-style-type: none"> • консултација со жртвите/лицата кои преживеале насилство во моментот кога се врши проценувањето при разгледување на можностите за рехабилитација, како и за тековните процени на ризикот • информирање на жртвите/лицата кои преживеале насилство за сите одлуки во постапките по судењето. • Осигурете се дека рехабилитацијата е дел од осудата, а не алтернатива на кривичната санкција. • Да се обезбеди надзор над програмите за рехабилитација. • Да се обезбедат соодветни последици за сторителите што не ги завршуваат задоволително своите програми.
<p>7.2 Превенција и одговор на насилство врз жени што се лишени од слобода поради некоја причина</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат услуги за да се одговори и да се спречи насилството врз жените што се лишени од слобода поради некоја причина. • Да се обезбедат услуги за жени лишени од слобода, што доживеале насилство пред лишувањето. • Идентификување и спречување натамошна виктимизација на женски затвореници за време на посетите од страна на интимни или поранешни интимни партнери кои ги злоупотребувале. • Да се обезбедат превентивни мерки од страна на поправните органи: <ul style="list-style-type: none"> • периодичните инспекции на затворите да се вршат со одбегнување интимност или контакт со телата, при што треба да бидат вклучени и женски членови • претресот на женски затвореници да се врши само од женски персонал • да се олесни контактот со надворешниот свет, семејството и/или децата, според нејзиниот избор • сегрегација на затворската популација врз основа на пол и возрасни/ малолетни лица. • Да се обезбедат посебни мерки за заштита на жените што се лишени од слобода со нивните деца. • Да се обезбеди достапна поддршка и мерки за надомест на штета, за насилството што се случува во текот на лишувањето од слобода: <ul style="list-style-type: none"> • информации за правото на жртва/лицето кое преживеало насилство да поднесе жалба и за чекорите и постапките што треба да се преземат • процесот на жалба да биде едноставен, безбеден и доверлив • да има пристап до правна помош • да има непосредна и долгорочна заштита од каква било форма на одмазда • да има пристап до психолошка поддршка или советување • да се испитаат сите пријави за насилство поднесени од затворениците од страна на надлежните и независни органи, со целосно почитување на принципот на доверливост.
<p>7.3 Намалување на изложеноста на насилство на женски престапници лишени од слобода и услуги по престанокот на лишувањето од слобода</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат услуги во текот и по лишувањето од слобода, за жените престапнички, за да се намали нивната изложеност на насилство. • Програмите за рехабилитација и реинтеграција треба да вклучуваат програми за вештини, стручното оспособување и градење на капацитетите, за да се осигури дека жени престапнички што се жртви на насилство можат да ги избегнат поранешните насилни средини. • Да се осигури дека давателите на специфично прилагодени пробациски и други услуги се свесни за динамиката на родово базираното насилство. • Координација и интеграција на услугите за поддршка на жените што се ослободени од затвор.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 8. БЕЗБЕДНОСТ И ЗАШТИТА

Мерките за заштита на жените што искусиле интимно партнерско насилство и сексуално насилство се од клучно значење за запирање на насилството и за спречување повторување, ескалација и закани од насилство. Жените имаат право да живеат слободни од насилство и без страв од насилство. Ова значи дека мерките за заштита треба да бидат достапни независно од какво било покренување кривични, граѓански или семејно-правни постапки, да бидат дизајнирани за да ги зајакнат жените во нивниот пристап до правдата и да им овозможат безбедно да се вклучат во судскиот процес.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
8.1 Пристап до неодложни, итни и долгорочни заштитни мерки	<ul style="list-style-type: none">• Да се обезбедат неодложни и итни мерки за заштита⁸ достапни за сите жртви/лица кои преживеале насилство, кои се:<ul style="list-style-type: none">• достапни бесплатно• процедурите за аплицирање се едноставни и пријателски за корисникот• давателите на правосудни услуги се должни да помогнат во пополнувањето на барањето• судовите се достапни по работното време• во случај кога е можно, да се дозволат <i>ex parte</i> наредби/мерки• да постои брза постапка/брз пристап до соодветни судови.• Да се осигури заштитата да биде специфично приспособена на потребите на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и другите релевантни лица:<ul style="list-style-type: none">• давателите на правосудни услуги да предвидат најширок спектар мерки за заштита достапни за жртвите.• Да се осигури дека мерките за заштита не зависат од покренување кривични, граѓански или семејни правни постапки.• Да се обезбеди дека доказните правила во постапките за определување мерки за заштита не се толкуваат на рестриктивен или дискриминаторски начин.• Да се обезбеди брза услуга за налози за заштита.• Да се обезбеди, при каква било промена на мерките за заштита, да се даде приоритет на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
8.2 Извршување на мерките за заштита	<ul style="list-style-type: none">• Да се обезбедат јасно дефинирани улоги и одговорности за извршување на мерките за заштита (како што се мерките за заштита и слични судски налози против и/или услови за ослободување/кауција за сторителите):<ul style="list-style-type: none">• мерките за заштита се веднаш применливи• судовите да праќаат примерок од мерките за заштита до полицијата• примероците на мерките за заштита да се споделуваат и службениците и персоналот за достава да имаат лесен пристап до нив.• Да се обезбеди соодветно следење на мерките за заштита:<ul style="list-style-type: none">• во ситуации кога осомничениот е лишен од слобода, треба да се информира персоналот на установата за мерките за заштита и да се побара од нив внимателно да ги следат сите надворешни комуникации, за да спречат прекршување (на пример, телефон, електронска пошта).• Треба да се овозможи веднаш и брзо да се одговори на секое прекршување:<ul style="list-style-type: none">• прекршителот да биде приведен и изведен пред судовите• прекршувањата на наредбите да се земаат предвид сериозно, каде што е можно да бидат кривично гонети сторителите и да бидат соодветно казнети од судовите• жртвите/лицата кои преживеале насилство никогаш не се сметаат за одговорни за кршење на мерките за заштита, како што се смета сторителот кој е предмет на мерките.• Давателите на правосудни услуги се држат одговорни за дејствување или неактивност во спроведувањето на мерките за заштита.

8.3 Процена на ризик	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди процената на ризикот да биде поддржана со навремено собирање разузнавачки информации: <ul style="list-style-type: none"> • информациите треба да се прибираат од повеќе извори • да се земе предвид гледиштето на жртвата/лицето кое преживеало насилство за потенцијалната закана • да се развијат и да се имплементираат стратегии за елиминирање или за намалување на ризикот за жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се обезбеди континуирана процена на ризикот која ги идентификува промените во ранливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство и да се преземат соодветни мерки за да се осигури дека жртвата ќе остане безбедна. • Да се осигури дека процените на ризикот ќе се споделат со релевантните даватели на правосудни услуги за да можат да ги користат при одлучувањето. • Да се осигури дека процените на ризикот ќе вклучуваат минимум процена на: <ul style="list-style-type: none"> • ризик од смртност и ризик од повторено насилство • ниво или степен на штета на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство или други релевантни лица • претходна виктимизација • заканите на кои таа е изложена и присуство или закана за употреба на оружје • доказ за ескалацијата на насилството или заплашување • статусот на врската.
8.4 Планирање на безбедноста	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди навремено развивање, имплементација и евалуација на соодветни планови за безбедност: <ul style="list-style-type: none"> • плановите за безбедност се засноваат врз процена на ризикот. • Треба да се работи со жртвата/лицето кое преживеало насилство: <ul style="list-style-type: none"> • за да ги идентификува опциите и расположливите ресурси • за да планира како ќе се заштити себеси, нејзиното семејство и другите релевантни во различни услови и околности. • Плановите за безбедност се разгледуваат и се ажурираат на тековна основа.
8.5 Давање приоритет на грижата за безбедноста во сите одлуки	<ul style="list-style-type: none"> • Одржувањето на безбедноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство, нејзиното семејство и релевантните други лица е примарен фокус на сите акции на правдата. • Да се обезбеди дека сите потребни информации, вклучувајќи ја и процената на ризикот, ќе се земат предвид пред да се донесат одлуки што се однесуваат на апсењето, лишување од слобода, условите за ослободување, пробација или условниот отпуст на сторителот. Релевантните информации вклучуваат: <ul style="list-style-type: none"> • дали постои историја на насилство • страв на жртвата/лицето кое преживеало насилство од идно насилство и основа за тој страв • мислење на жртвата/лицето кое преживеало насилство за веројатноста дека насилникот ќе ги почитува условите за ослободување • какви било закани и/или ескалација на насилството. • Секоја одлука во врска со ослободувањето на осомничениот или сторителот мора да го земе предвид ризикот за жртвата/лицето кое преживеало насилство и да ја земе предвид нејзината безбедност: <ul style="list-style-type: none"> • кога постои доволен ризик од насилство или загриженост дека осомничениот нема да ги почитува поставените услови за ослободување, треба да се разгледа можноста за определување притвор во очекување на судењето.

8.6 Координирани мерки за заштита	<ul style="list-style-type: none"> • Кога се иницирани други правни постапки, мерките за заштита треба да се координираат помеѓу кривичните, граѓанските, семејните и/или управните постапки: <ul style="list-style-type: none"> • размислете за создавање систем за регистрација на мерки за заштита со цел да се обезбеди дека сите даватели на правосудни услуги ќе имаат брз пристап до релевантните информации • да се обезбеди информацијата да може да се разменува законски и безбедно, да се заштити доверливоста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
8.7 Координирани услуги за заштита и поддршка	<ul style="list-style-type: none"> • Работа со други даватели на услуги за развивање и имплементирање интегрирани протоколи и ефикасни мрежи за упатување за: <ul style="list-style-type: none"> • организирање и надгледување на извршувањето итни мерки • институционализирање на координираните напори • развивање стандарди за услуги за упатување. • Да се обезбедат мерки за поддршка, како што се детска поддршка или алиментација, достапни за да ѝ се помогне на жртвата/лицето кое преживеало насилство безбедно да го изгради својот живот.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 9. ПОДДРШКА И ПОМОШ

Клучен елемент во гарантирањето на пристапот до правда за сите жени е обезбедувањето услуги за поддршка и помош во текот на правниот процес. Меѓународните норми и стандарди се однесуваат на важноста на правната помош, практичните, точни и сеопфатни информации, услугите за поддршка на жртви и сведоци и потребата за поддршка надвор од правосудниот сектор (како што се здравствениот сектор, засолништа, социјални услуги, советување).⁹ Овие услуги можат да ги зајакнат жените, овозможувајќи им да направат свои информирани одлуки врз основа на познавање на нивните права и правните опции.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
9.1 Практични, точни, достапни и сеопфатни информации	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди широк спектар информации, вклучувајќи, во најмала мера: <ul style="list-style-type: none"> • јасен опис на правните постапки на различни јазици и формати за да се задоволат потребите на различните групи жени • улоги и одговорности на релевантните чинители во секторот правда • релевантни информации за правата и правни лекови, вклучувајќи реституција и компензација • информации за тоа како и каде да пристапат до правна помош и до совети • информации за видовите достапни услуги за поддршка и даватели на услуги, и како да им пристапат • достапни мерки за заштита. • Да ѝ се обезбеди навремена информација за случајот на жртвата/лицето кое преживеало насилство. Ова ги вклучува: <ul style="list-style-type: none"> • нејзината улога и можности за учество во постапките • распоредот, напредокот и завршницата на постапките • сите наредби против осомничениот/сторителот. • Треба да се осигури дека ознаките во сите канцеларии на правосудниот сектор ќе ги задоволуваат потребите на различни целни групи.

9.2 Правни услуги

Во предмети од областа на кривичната правда:

- Во јурисдикциите каде што жртвата/лицето кое преживеало насилство нема статус/положба во кривични предмети, правните услуги ги обезбедува обвинителството.
- Во јурисдикциите каде што жртвата/лицето кое преживеало насилство има положба во кривични предмети, правните услуги се достапни, а за оние без доволно средства или кога тоа го бараат интересите на правдата, правни услуги се обезбедуваат без трошоци (правна помош):
 - правните услуги може да вклучуваат правни информации, правен совет, правна помош и правно застапување
 - административните постапки за добивање правна помош да бидат бесплатни и едноставни
 - ако во постапката за одобрување правна помош средствата се пресметуваат врз основа на приходот на домаќинството или семејството, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што аплицира за правна помош се користи при процена на средствата.

Во граѓанско-правна, семејно-правна и управно-правна материја:

- Да се обезбеди достапност на правни услуги.
- Да се обезбеди широк спектар правни услуги: правни информации, правни совети, правна помош и правно застапување.
- Да се обезбедат бесплатни и едноставни административни процеси за добивање правна помош.
- Ако во постапката за одобрување правна помош средствата се пресметуваат врз основа на приходот на семејното домаќинство, а наводниот сторител е член на семејството или жртвата/лицето кое преживеало насилство нема еднаков пристап до семејниот приход, само приходот на жртвата/лицето кое преживеало насилство што аплицира за правна помош се користи при процена на средствата.

Во ситуации во кои жртвите/лицата кои преживеале насилство се обвинети за кривично дело:

- Да се осигури дека обвинетата жртва/лицето кое преживеало насилство има пристап до правна помош, веднаш при првичниот контакт со системот на кривичната правда.
- Да се обезбеди пристап до правна помош на жртвите/лицата кои преживеале насилство обвинети за насилство и коишто се вклучени во предмети од граѓанското/семејното право.

9.3 Услуги за поддршка на жртвите и на сведоците

- Да се обезбеди широк спектар услуги за поддршка на жртвите/лицата кои преживеале насилство. Таквите услуги може да вклучуваат:
 - информации и совети
 - емоционална и психолошка поддршка
 - практична помош (на пример, превоз до судот и назад)
 - судска подготовка и поддршка
 - заштита од секундарна виктимизација.
- Обезбедување услуги за поддршка што се достапни и пристапни:
 - бесплатна услуга за поддршка
 - услугите за поддршка се географски достапни и каде што не се географски достапни, постои механизам за да им се овозможи на жртвите/лицата кои преживеале насилство пристап до ресурси со користење алтернативни методи.
- Обезбедување навремени услуги за поддршка низ целото времетраење на процесот.
- Да се осигури дека услугите за поддршка ќе бидат приспособени на индивидуалните потреби на жртвите/лицата кои преживеале насилство.
- Да се обезбедат услуги за поддршка што ќе бидат соодветни за децата, за девојки жртви и за жени жртви придружувани од деца кога пристапуваат до услуги за поддршка.
- Треба да се осигури дека лицата за поддршка се професионалци или волонтери, што се обучени за сложеноста на насилството врз жените и за правосудните системи.

9.4 Упатување до давателите на здравствени и социјални услуги	<ul style="list-style-type: none"> • Да се соработува со други даватели на услуги за да се развијат и да се имплементираат интегрирани протоколи и ефикасни мрежи за упатување за: <ul style="list-style-type: none"> • да ги поврзат жртвите/лицата кои преживеале насилство со потребните здравствени и социјални услуги (на пример, засолништа, медицинска и психолошка заштита) • институционализирање координирани напори • развивање стандарди за услуги на упатување.
--	---

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 10. КОМУНИКАЦИЈА

Комуникацијата е клучна тема низ целиот правосуден систем. Жртвата/лицето кое преживеало насилство треба да знае дека е ислушана и дека се разбрани нејзините променливи потреби за правда. Информациите и начинот на кој се соопштуваат може да ја охрабрат жртвата да донесе информирани одлуки во врска со нејзиното вклучување во правосудниот систем. Управувањето со информации и комуникација меѓу различните институции што обезбедуваат правосудни услуги и секторите кои не се во рамки на правосудниот сектор, особено давањето приоритет на доверливоста и приватноста, може да придонесе за намалување на ризиците со кои се соочуваат жртвите кога бараат правда.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
10.1 Едноставни и достапни информации за правосудните услуги	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека се обезбедени соодветни и навремени информации за достапните услуги, на начин што ги има предвид потребите на разните целни групи. Информациите може да вклучуваат: <ul style="list-style-type: none"> • јасен опис на правните процедури • јасен опис на соодветните улоги и одговорности на релевантните актери во секторот правда • достапни механизми за правда, постапки и правни лекови • информации за конкретниот случај на жртвата/лицето кое преживеало насилство. • Да се обезбеди дека информациите се доставуваат на начин што ги има предвид потребите на различни целни групи: <ul style="list-style-type: none"> • да бидат достапни, колку што е можно, на јазикот на корисникот • да бидат достапни во повеќе формати (на пример, устен, писмен, електронски) • да бидат соодветни за корисникот и на едноставен јазик. • Да се осигури дека ознаките во сите канцеларии на правосудниот сектор ги задоволуваат потребите на различни целни групи.

10.2
Комуникацијата
ги промовира
достоинството и
почитувањето на
жртвата/лицето
кое преживеало
насилство

- Целата комуникација меѓу давателите на правосудни услуги и жртвите/лицата кои преживеале насилство и/или родителите, старателот и правниот застапник:
 - е неосудувачка, сочувствителна и поддржувачка
 - потврдува што се случило со жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на целиот процес. Значајно е:
 - жртвата/лицето кое преживеало насилство да чувствува дека нејзината пријава за насилството е сфатена сериозно
 - нејзината жалба да се смета за веродостојна и валидна, освен ако не е јасно индицирано спротивното
 - таа се третира со почит и дека заслужува најдобар можен одговор
 - обезбедува почитување
 - не придонесува за секундарна виктимизација
 - е соодветна на возраста.
- Треба да се осигури дека жртвата/лицето кое преживеало насилство чувствува дека се слуша нејзиниот глас. Ова значи дека таа има можност:
 - да ја раскаже својата приказна
 - да биде ислушана и нејзината приказна точно да се евидентира
 - да има позитивно искуство во работата со давателот на правосудни услуги
 - да може да каже како насилството влијаело врз неа.
- Да се осигури дека при комуникацијата се користи едноставен јазик, што е внимателно објаснет.
- Да се обезбеди заштита на приватноста на жртвата/лицето кое преживеало насилство.
- Да се обезбеди одржување на доверливоста на сите обезбедени информации и да се ограничи откривањето информации во врска со идентитетот и вклученоста на жртвата во процесот.

10.3 **Континуирана**
комуникација со
жртвата/лицето
кое преживеало
насилство

- Да се обезбеди одржување редовна комуникација со жртвата/лицето кое преживеало насилство во текот на судскиот процес, имајќи предвид дека таа може да биде во значителен ризик за продолжување на насилството од страна на сторителот:
 - ризикот врз жртвата/лицето кое преживеало насилство ги дефинира видот и обемот на потребната комуникација
 - потребно е да се обезбеди гласовен или личен контакт во случај кога:
 - има каква било промена на нивото на ризик на кој е изложена
 - осомничениот е уапсен, избегал, се разгледува можноста за ослободување, тој е ослободен или ослободен со кауција или на условен отпуст
 - рочиштето во судот е закажано или е променето.
 - да се потврди дека жртвата/лицето кое преживеало насилство е способно да пристапи до потребните услуги за поддршка.
- Да се осигури дека има назначен давател на правосудни услуги да ги следи жртвите/лицата кои преживеале насилство, да им дава информации за контакт во итни случаи, во случаи кога се очекува или реално се случува насилство или прекршување на мерките за заштита.
- Да се осигури постоење механизам за известувања, од страна на полицијата до жртвите/лицата кои преживеале насилство и/или нивниот правен тим, за да се овозможи непречено одвивање на правните процеси.

10.4 Редовна и ефективна комуникација помеѓу правосудните тела и органи	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбеди ефективна размена на информации меѓу давателите на правосудни услуги: <ul style="list-style-type: none"> • информациите се споделуваат согласно барањата за приватност и доверливост • откривањето информации служи за целта за која се добиени или подготвени или за употреба, што е во согласност со таа цел • секогаш кога е можно, од жртвата/лицето кое преживеало насилство и/или родителите/старателите и законскиот застапник се бара да дадат согласност. • Да се промовира ефективен проток на информации: <ul style="list-style-type: none"> • да се развијат протоколи и механизми за упатување/патеки што промовираат навремен и ефикасен проток на информации меѓу давателите на правосудни услуги.
10.5 Комуникација од страна на правосудните органи со други институции	<ul style="list-style-type: none"> • Да се осигури дека информациите се споделуваат согласно барањата за приватност и доверливост. • Секогаш кога е можно, од жртвата/лицето кое преживеало насилство се бара информирана согласност за откривање информации.

НЕОПХОДНА УСЛУГА: 11. КООРДИНАЦИЈА МЕЃУ ПРАВОСУДНИТЕ ОРГАНИ

Имајќи ги предвид различните мандати на секој правосуден орган и различните задачи на различни даватели на правосудни услуги, од суштинско значење е да постои координиран одговор за да се обезбеди дека неопходните правосудни и полициски услуги ќе бидат обезбедувани квалитетно и ефикасно и ќе обезбедуваат најдобар резултат за жртвите/лицата кои преживеале насилство. Координацијата поставува транспарентни стандарди и очекувања од секој правосуден орган и придонесува за подобри комуникации и врски помеѓу различните правосудни тела/органи и даватели на услуги. Од гледна точка на жртвата/лицето кое преживеало насилство, координацијата на неопходните услуги значи дека таа ќе најде на исто разбирање за нејзините права и за нејзината ситуација и ќе добие ист, висок квалитет на услуги од сите даватели на правосудни услуги. Давателите на правосудните услуги се значајни членови на мултидисциплинарни механизми за координација, разработени во Модул 5 – Координација и управување.

СУШТИНСКИ ЕЛЕМЕНТИ	УПАТСТВА
11.1 Координација меѓу телата и органите од правосудниот сектор	<ul style="list-style-type: none"> • Да се обезбедат интегрирани и координирани одговори на правосудството значи: <ul style="list-style-type: none"> • широка вклученост на засегнатите страни • доследно и споделено разбирање на насилството врз жените • заедничка филозофска рамка за одговор кон насилството врз жените меѓу вклучените тела и органи • одговорност на сите вклучени институции <ul style="list-style-type: none"> - јасни цели и показатели за успех - постојано следење и процена на влијанието • методи за размена на информации во рамките на законските барања за приватност и доверливост. • Да се осигури дека реализирањето на координацијата е со цел да се постигнат најдобри резултати за жртвите/лицата кои преживеале насилство. • Да се обезбеди доследен и координиран пристап кон: <ul style="list-style-type: none"> • управување со случаи • процена на ризик • планирање на безбедноста.

ПОГЛАВЈЕ 4:

АЛАТКИ И ИЗВОРИ

UNODC, Strengthening Crime Prevention and Criminal Justice Response to Violence against Women, available at www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/Strengthening_Crime_Prevention_and_Criminal_Justice_Response_to_Violence_against_Women.pdf.

- UNODC, Handbook and Training Curriculum on Effective Police Responses to Violence against Women, available at www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/hb_eff_police_responses.pdf.
- UNODC and UNICEF, Handbook for Professionals and Policymakers on Justice in matters involving child victims and witnesses of crime, available at www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/hb_justice_in_matters_professionals.pdf.
- UNODC, Handbook on effective prosecution responses to violence against women and girls, available at https://www.unodc.org/documents/justice-andprison-reform/14-02565_Ebook_new.pdf.
- UN Women, Handbook for National Action Plans on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/handbook-for-nap-on-vaw.pdf.
- UN Women, Handbook for Legislation on Violence against Women, available at www.un.org/womenwatch/daw/vaw/handbook/Handbook%20for%20legislation%20on%20violence%20against%20women.pdf.
- UN Women, the various modules and information in the Virtual Knowledge Centre to End Violence against Women, available at www.endvawnow.org.
- Cusack, S. Eliminating judicial stereotyping: Equal access to justice for women in gender-based violence cases, available at www.ohchr.org/EN/ISSUES/Women/WRGS/Pages/Documentation.aspx.

(Забелешки)

- 1 Неопходните услуги поврзани со превенцијата се дополнуваат со модел-стратегии за превенција на криминал, кои се договор на Генералното собрание на ОН во надоградените модел стратегии и практични мерки за елиминација на насилството врз жените во областа на превенцијата на криминалот и кривичната правда (Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice), резолуција на Генералното собрание 65/228, анекс, (General Assembly resolution 65/228, annex) како и Упатството на Обединетите нации за резолуција 2002/13 на Економско-социјалниот совет за спречување на криминалот, анекс (United Nations Guidelines for the Prevention of Crime Economic and Social Council resolution 2002/13, annex).
- 2 Неопходните услуги и упатства што се однесуваат на девојки жртви се изградени врз меѓународните стандарди и нормативи што биле договорени од страна на Економско-социјалниот совет на Обединетите нации во Упатствата за правда во прашања што вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела, Резолуција на ЕЗСОК 2005/20 (Guidelines on Justice in Matters Involving Child Victims and Witnesses of Crime (ECOSOC Resolution 2005/20).
- 3 „Секундарна виктимизација“ е виктимизација што не се појавува како директен резултат на кривично дело, туку како несоодветен одговор на институциите и поединците на жртвата.
- 4 Светската здравствена организација има развиено упатства за медицинско-правна заштита за жртвите на сексуално насилство СЗО (2004) (Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence), Упатства за медицинско-правна заштита за жртвите на сексуално насилство, Женева (Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence). Треба да се избегнува прекумерно потпирање на медицинско-правни докази, бидејќи не даваат конечни наоди во сите случаи што вклучуваат интимно партнерско насилство и сексуално насилство. Таквите случаи вклучуваат одложување на известувањето; жртвата/лицето кое преживеало насилство ги компромитира доказите со миене, а одредени форми на насилство, како што е психолошкото интимно партнерско насилство, не може да продуцира форензички докази.
- 5 Употребата на практики за медијација или практики на ресторативна правда за решавање на проблемите со насилството врз жените е комплицирана поради многу причини, но главно поради тоа што веќе постои нееднаква врска меѓу жртвата/лицето кое преживеало насилство и сторителот, што честопати се продолжува и се експлоатира во такви процеси. Иако се дадени упатства во врска со овој процес, нивната употреба треба внимателно да се разгледа, земајќи ги предвид динамиката на интимно партнерско насилство, прашањата за моќ и загриженоста за безбедноста.
- 6 Анализата за доминантниот агресор е анализа направена за да се идентификува страната што е најзначаен или главен агресор. Семејното насилство често вклучува серија контроли и заплашувачки тактики, што ги употребува насилникот за постигнување моќ и контрола врз жртвата, и може или не мора да вклучува физичко насилство. Жртвите на семејно насилство може да бидат свесни и да реагираат на суптилни индикатори за однесување на насилникот, што навлегува во злоупотреба, и затоа реагираат на тој начин што во некои ситуации, во семејното насилство, доминантниот агресор можеби не е првиот што ќе употреби насилство во одреден инцидент. Предизвикот во оценувањето на овие прекурзори кон насилството е тоа што тие често не доведуваат до физичко насилство.
- 7 На Глобалниот консултативен состанок се дискутираше за карактеристиките што треба да се земат предвид при планирањето програми за рехабилитација/интервенција за спречување на повторното престапување и приоритизирање на безбедноста на жртвите. Консензусот не беше да се влезе во такви детали во Неопходните услуги, туку да се осврне на работата на UN Women во Прирачникот за национални акциски планови (Handbook on National Action Plans) и План за акција на УНОДЦ: План за имплементација на системите за кривична правда за спречување и одговор на

насилството врз жени и девојки (Blueprint for Action: An Implementation Plan for Criminal Justice System to Prevent and Respond to Violence against Women and Girls). Таквите карактеристики за овие програми вклучуваат: соодветно финансирање; обучен кадар за да се обезбеди навремено следење и итно спроведување; акредитиран со организација, што поддржува повратни информации од жртвите за тоа дали насилството продолжува; посветен на работа во рамките на една родова структурна анализа на насилството врз жените, наспроти едноставна или индивидуализирана парадигма за управување со лутина; и посветеност да не се ангажираат во каква било врска или медијација.

- 8 Мерките за заштита се опишани како итни, ургентни или подолготрајни. Итните мерки се однесуваат на оние мерки што можат да се добијат *ex parte*, без известување на сторителот, без да се бара собирање целосни докази и за кои се одлучува врз основа на баланс на веројатности. Ургентни мерки се оние што се спроведуваат на суд без одлагање, како на пример, преку брза постапка, но одлуките се засноваат врз целосно сослушување на доказите. Итните мерки генерално се за краткорочни мерки за заштита, додека пак ургентните мерки за заштита се определуваат вообичаено на подолг временски рок. Подолготрајните мерки за заштита обично бараат целосна расправа што ќе му овозможи на сторителот да биде сослушан.

- 9 Принципите и упатствата на Обединетите нации за пристап до правна помош во системите за кривична правда (The United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems, GA res 67/187, annex), Стратегиите и практичните мерки за елиминација на насилството врз жените во областа на превенцијата на криминалот и правда (Updated Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice) и Декларацијата на Обединетите нации за основни принципи за правда за жртви на криминал и злоупотреба на моќ (United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, GA res 40/34, annex). Освен овие меѓународни стандарди, Упатствата на Обединетите нации за правда во прашања што вклучуваат деца жртви и сведоци на кривични дела се од особена важност кога се работи со девојки жртви (United Nation Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime are of particular importance when dealing with girl victims, ECOSOC res 2005/20).

